

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Προγράμματος
«Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη Δικαιούχων»

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2014-2020

Π4. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΥΡΩΤΕΚ Α.Ε.

Αντώνη Τρίτση 21, 55535 Πυλαία, Θεσσαλονίκη

Τηλ: +30 2310 804180

Email: info@eurotec.com.gr

Website: www.eurotec.com.gr

ΜΑΡΤΙΟΣ 2024

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Επιτελική Σύνοψη Συμπερασμάτων	3
2. Επισκόπηση Αξιολόγησης Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην ΠΠ 2014-2020: απαντήσεις στα αξιολογικά ερωτήματα	11
2.1 Εκτίμηση Αντικτύπου Χωρικών Στρατηγικών	11
2.2 Διακυβέρνηση/ Διαβουλεύσεις/ Διοικητική κουλτούρα	16
2.3 Ολοκληρωμένη προσέγγιση/ Συνοχή Χωρικών Στρατηγικών	18
2.4 Νέα Προγραμματική Περίοδος	19
2.5 Δημοσιότητα (Επικοινωνία/ Διάχυση/ Παρακολούθηση)	20
2.6 Συμβολή Χωρικών Εργαλείων στα ΕΠ των Περιφερειών – Κατανομές και στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων ανά Ταμείο και Επενδυτική Προτεραιότητα	22
3. Προκλήσεις, Μέτρα αντιμετώπισης, Καλές πρακτικές, Συστάσεις βελτίωσης	37
3.1 Προκλήσεις, Μέτρα αντιμετώπισης, Καλές πρακτικές, Συστάσεις βελτίωσης	37
3.2 Συστάσεις για το σύστημα δεικτών παρακολούθησης των Στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης	45

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ, ΠΙΝΑΚΩΝ & ΕΙΚΟΝΩΝ

Γράφημα 1: Τομεακός Αντίκτυπος Χωρικών Στρατηγικών.....	12
Γράφημα 2: Κατανομή Δεικτών Αποτελέσματος Χωρικών Εργαλείων ανά Ομάδα Θεματικών Στόχων ανά Κλάση Συνεισφοράς.....	13
Γράφημα 3: Κατανομή Δεικτών Αποτελέσματος Χωρικών Εργαλείων ανά Ομάδα Θεματικών Στόχων.....	14
Γράφημα 4: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ).....	29
Γράφημα 5: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ).....	31
Γράφημα 6: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά επενδυτική προτεραιότητα στη χώρα.....	33
Γράφημα 7: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών ανά επενδυτική προτεραιότητα στη Χώρα.....	34
Πίνακας 1: Βασικά στοιχεία υλοποίησης των στρατηγικών ανάπτυξης στην Ελλάδα το 2014-2020.....	5
Πίνακας 2: Κατανομή χωρικών στρατηγικών κατά είδος και Δημοσία Δαπάνη ανά Περιφέρεια.....	22
Πίνακας 3: Ποσοστιαία κατανομή Δημοσίας Δαπάνης των χωρικών στρατηγικών στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό των ΠΕΠ.....	24
Πίνακας 4: Ποσοστιαία κατανομή Δημοσίας Δαπάνης των χωρικών στρατηγικών στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό των χωρικών στρατηγικών.....	25
Πίνακας 5: Κατανομή και χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων (πλην μεταφερόμενων και αποχαρακτηρισμένων) ανά τύπο χωρικής στρατηγικής.....	26
Πίνακας 6: Κατανομή και χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων (πλην μεταφερόμενων και αποχαρακτηρισμένων) ανά Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ).....	27
Πίνακας 7: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ).....	28
Πίνακας 8: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ).....	30
Πίνακας 9: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων κατά χωρικό εργαλείο και επενδυτική προτεραιότητα.....	35
Πίνακας 10: Προκλήσεις, Μέτρα Αντιμετώπισης, Καλές Πρακτικές, Συστάσεις Βελτίωσης ...	40
Εικόνα 1: Στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης, Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις και ΤΑΠΤΟΚ στην ΕΕ την ΠΠ 2014-2020, Πηγή: STRAT-Board.....	4
Εικόνα 2: The policy cycle, Πηγή: Towards a harmonised methodology for statistical indicators.....	45

1. Επιτελική Σύνοψη Συμπερασμάτων

Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση των Στρατηγικών Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης ενισχύθηκαν σημαντικά σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο την περίοδο 2014-2020.

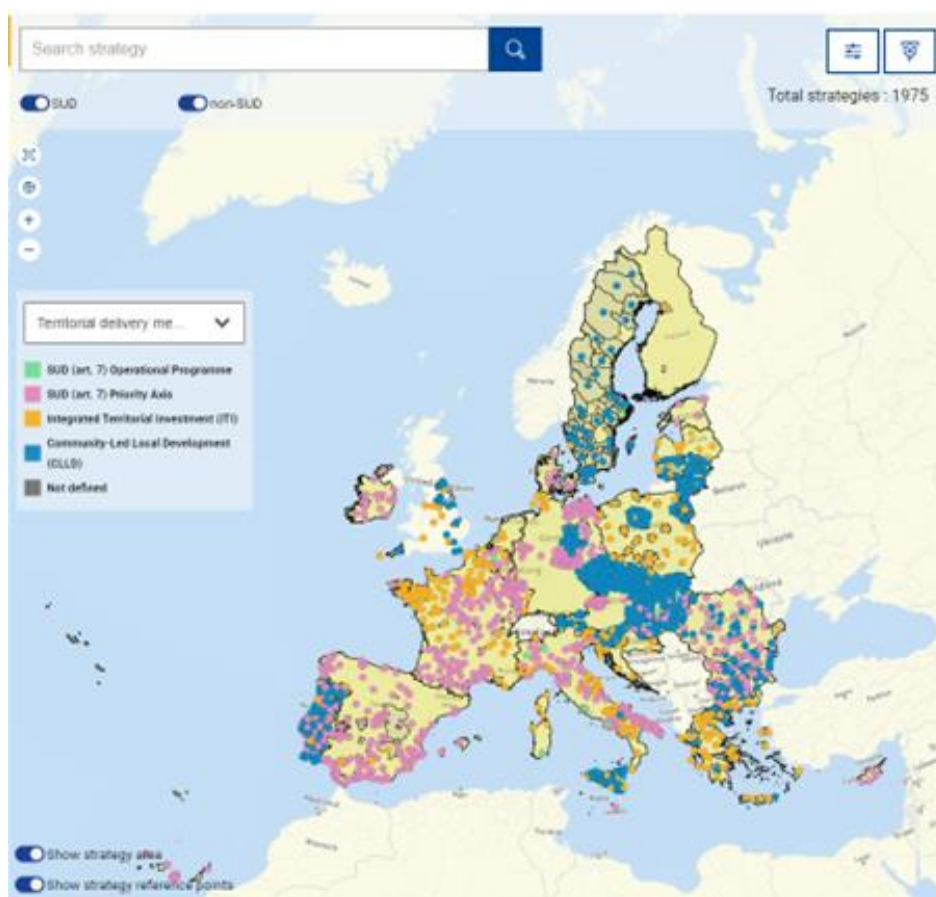
Η ανάγκη διαμόρφωσης νέων χωρικών και ταυτόχρονα χρηματοδοτικών εργαλείων προέκυψε μετά από πολυετή έρευνα σε τοπικό, περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο και αποτελούν κομβικό εργαλείο υλοποίησης και εμβάθυνσης της Πολιτικής Συνοχής¹. Ο στόχος είναι να διευκολυνθεί η εκτέλεση εδαφικών- χωρικών στρατηγικών που χρειάζονται χρηματοδότηση από διαφορετικές πηγές. Βασική πτυχή των Στρατηγικών Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης είναι η τοπο-κεντρική προσέγγιση (place-based approach) και ως εκ τούτου η δυνατότητα χάραξης πολιτικής από τη σκοπιά των τοπικών αναγκών.

Την προηγούμενη περίοδο σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν συνολικά 1.975 στρατηγικές (βιώσιμης ανάπτυξης, ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων και ΤΑΠΤΟΚ) εκ των οποίων οι 352 αφορούν ΟΧΕ και οι 799 ΤΑΠΤΟΚ (Εικόνα 1).

1

- [EC, DG REGIO \(2015\), Scenarios for Integrated Territorial Investments](#)
- [F. Barca \(2009\), An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges](#)
- [Local & Regional Europe \(2022\), ITI & CCLD The use of integrated territorial tools in Cohesion Policy](#)

Εικόνα 1: Στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης, Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις και ΤΑΠΤΟΚ στην ΕΕ την ΠΠ 2014-2020, Πηγή: STRAT-Board

Σε εθνικό επίπεδο υλοποιήθηκαν (ή/και συνεχίζονται προς υλοποίηση στην επόμενη προγραμματική περίοδο) 13 Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις, 37 Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις/Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη και 11 Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων ΤΑΠΤΟΚ.

Το 50% των στρατηγικών ΟΧΕ υλοποιήθηκε σε περιοχές εντός αστικού ιστού ή σε άλλες λειτουργικές περιοχές (other functional territories). Το 48% υλοποιήθηκε σε περιοχές με πληθυσμό 50-250 χιλιάδων κατοίκων και το 24% σε περιοχές με πληθυσμό κάτω των 50 χιλιάδων κατοίκων²

² Strat-Board, country fact sheet: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/strat-board/?lng=en&co=EL&implmec=4&tertyp=1>

Βασικά Στοιχεία Υλοποίησης των Χωρικών Στρατηγικών την Περίοδο 2014-2020

Πίνακας 1: Βασικά στοιχεία υλοποίησης των στρατηγικών ανάπτυξης στην Ελλάδα το 2014-2020

Βασικά Στοιχεία:
<ul style="list-style-type: none">Ο χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα παρουσιάζει πολυπλοκότητες και καθυστερήσεις. Ωστόσο υπάρχει εθνική χωρική πολιτική που ορίζεται από τον πρόσφατο Ν.4759 (ΦΕΚ Α 245/9.4.2020) “Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις.”
<ul style="list-style-type: none">Οι στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΣΒΑΑ) υλοποιούνται στο πλαίσιο των 13 περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων, μέσω των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ) ως μηχανισμού υλοποίησης. Προτεραιότητα δίνεται στις πρωτεύουσες των περιφερειών ή στις λειτουργικές περιοχές με ορισμένο μέγεθος πληθυσμού.
<ul style="list-style-type: none">Εκτός από τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, σχεδιάστηκαν 13 ΟΧΕ σε εννέα περιφέρειες. Στην περίπτωση αυτή, οι κύριοι στόχοι ήταν τμήματα περιφερειών με ειδικά χαρακτηριστικά, που αποτελούν αντικείμενο τουριστικής και πολιτιστικής αξιοποίησης.
<ul style="list-style-type: none">Συνολικά, οι ΟΧΕ και ΟΧΕ/ΒΑΑ καλύπτουν μεγάλο αριθμό θεματικών στόχων, καλύπτοντας ευρύ φάσμα δράσεων. Όσον αφορά την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, καλύπτονται όλοι οι θεματικοί στόχοι, με εξαίρεση την αποτελεσματική δημόσια διοίκηση (ΘΣ 11). Επιπλέον, ορισμένες στρατηγικές καλύπτουν δέκα θεματικούς στόχους, αριθμός που αντιπροσωπεύει τον μεγαλύτερο αριθμό στόχων για μια ενιαία στρατηγική σε όλες τις στρατηγικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης στην Ευρώπη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, έχει χορηγηθεί τεχνική βοήθεια στις πόλεις κατά την εκπόνηση της στρατηγικής.
<ul style="list-style-type: none">Οι κοινωνικοοικονομικές κρίσεις επηρέασαν τον σχεδιασμό των Δήμων, μετατοπίζοντας τη θεματική εστίαση σε μέτρα που αντιμετωπίζουν κυρίως τη φτώχεια και τον κοινωνικοχωρικό αποκλεισμό ή τονώνουν την τοπική αγορά εργασίας. Οι στρατηγικές που υποστηρίζονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) αφορούν ως κύρια θέματα: υποβαθμισμένες γειτονίες, αστική ανάπτυξη, τουριστικές/πολιτιστικές δραστηριότητες, συμπαγής χωροταξική ανάπτυξη και κοινωνικές υποδομές.
<ul style="list-style-type: none">Κυρίως πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) χρησιμοποιήθηκαν για τη στήριξη των στρατηγικών. Ωστόσο, σε ορισμένες εδαφικές στρατηγικές που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης, χρησιμοποιούνται πόροι του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) αντίστοιχα, όσον αφορά τη

Βασικά Στοιχεία:
βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας.
<ul style="list-style-type: none">Λόγω των επιπτώσεων της κρίσης, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και οι ομάδες πολιτών συμμετέχουν πιο ενεργά στην αστική ανάπτυξη και, στην περίπτωση της εφαρμογής των στρατηγικών βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, οι πόλεις έχουν ξεκινήσει ευρείες και ουσιαστικές δημόσιες διαβουλεύσεις για τον καθορισμό των στρατηγικών τους.
<ul style="list-style-type: none">Οι δήμοι έχουν συμμετάσχει ουσιαστικά στην βιώσιμη αστική ανάπτυξη, όντας υπεύθυνοι για την υποβολή των προτεινόμενων στρατηγικών και την επιλογή των επιμέρους δράσεων/έργων, καθώς και για τη δημιουργία έργων. Οι δήμοι έχουν ως επί το πλείστον αναθέσει σε εμπειρογνώμονες να καταρτίσουν τις στρατηγικές, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις αναπτύχθηκαν εσωτερικά.
<ul style="list-style-type: none">Σύμφωνα με τους δείκτες αποτελέσματος φαίνεται ότι επετεύχθη θετικός αντίκτυπος σε δράσεις και παρεμβάσεις περιβάλλοντος (υποδομών, δικτύων), υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, τουρισμού/πολιτισμού, επιχειρηματικότητας/απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης και εκπαίδευσης/δια βίου μάθησης. Μικρότερη συμβολή παρατηρήθηκε σε δράσεις θεσμικής ενδυνάμωσης και δράσεις αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης.
<ul style="list-style-type: none">Οι προϋποθέσεις για την οικοδόμηση και υλοποίηση ολοκληρωμένων στρατηγικών έγκεινται στην προετοιμασία των χωρικών φορέων και την ωρίμανση των λύσεων στα τοπικά ζητήματα που έρχονταν επίλυσης. Χωρικοί φορείς που είχαν ώριμα έργα και μελέτες κατόρθωσαν να τα εντάξουν πιο εύκολα σε ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης. Η ορθή χαρτογράφηση και προτεραιοποίηση των τοπικών ζητημάτων (οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών) φάνηκε ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στη συνοχή των στρατηγικών, όσο και στην ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Παρακάτω αναφέρονται συνοπτικά τα συμπεράσματα όπως προέκυψαν κατά την μελέτη της αξιολόγησης και συγκεκριμένα από την επεξεργασία των δεδομένων που λήφθηκαν από τα δομημένα ερωτηματολόγια στις Αστικές Αρχές και τους Φορείς Διαβούλευσης, τις συνεντεύξεις με τις ΕΥΔ ΠΕΠ και τα focus groups.

Τα **τοπικά ζητήματα** εντοπίστηκαν, αναλύθηκαν και τέθηκαν στον πυρήνα επίλυσης ευρύτερων χωροκοινωνικών ζητημάτων όταν:

- καταρτίστηκε ένα σχέδιο δράσης που περιλάμβανε συνεκτικές μεταξύ τους παρεμβάσεις, που παρήγαγαν συνέργειες και αλληλοσυμπληρούμενες δράσεις
- οι στοχεύσεις ήταν διακριτές, συγκεκριμένες και σχολαστικά επεξεργασμένες

- οι προτεινόμενες δράσεις και παρεμβάσεις των χωρικών στρατηγικών βρίσκονταν σε συνάφεια με το προτεινόμενο χωρικό πλαίσιο και χωρικό τύπο (αστικό, ημι-αστικό, περιαστικό, αγροτικό χώρο, περιφερειακές, υποπεριφερειακές και διαπεριφερειακές περιοχές)
- οι προτεινόμενες δράσεις και παρεμβάσεις στηρίχθηκαν σε ώριμες ιδέες, μελέτες ή πρότερες επεξεργασίες τοπικών ζητημάτων
- η κυριότητα της στρατηγικής ανήκε εξ' ολοκλήρου στη χωρική αρχή
- οι χωρικοί φορείς / αστικές αρχές παρουσίαζαν τεχνική και διοικητική επάρκεια (συνήθως στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα).

Αφετέρου, τα **κυριότερα προβλήματα**, που παρουσιάστηκαν και επίδρασαν αρνητικά στην αποτελεσματικότητα των χωρικών στρατηγικών έγκεινται:

- στην ανωριμότητα των μελετών, των προπαρασκευαστικών εργασιών και των συνοδών έργων των παρεμβάσεων (ν.4412/2016, άρθρο 49 & οδηγός αξιολόγησης προτάσεων³)
- στις πολυδαίδαλες διαδικασίες του θεσμικού πλαισίου ανάθεσης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ν.4412/2016), αλλά και ως προς την εφαρμογή λόγω των μεγάλων εκπτώσεων, που διαμορφώνουν μια συνθήκη κατά την οποία αρκετά δημόσια έργα οδηγούνται σε τέλμα⁴.
- στις καθυστερήσεις κατά την υλοποίηση των έργων που αφορούν εγκρίσεις, αδειοδοτήσεις, αρχαιολογικά ευρήματα κ.ο.κ
- στην αποσπασματικότητα των δράσεων, που οφείλεται στην έλλειψη συνεκτικού σχεδίου δράσης, διακριτών στόχων και επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων
- στην απουσία σαφών οργανογραμμάτων των σχημάτων διακυβέρνησης με διακριτές αρμοδιότητες και ιεραρχήσεις ρόλων και διαδικασιών
- στην έλλειψη τεχνικής και διοικητικής επάρκειας των Χωρικών Φορέων, ελλείπει στελεχιακού δυναμικού και διαρκούς επιμόρφωσης/κατάρτισής του
- στις αλλαγές των διοικήσεων των Χωρικών Φορέων και την απουσία συναίνεσης για την διατήρηση κομβικών σημείων της χωρικής στρατηγικής, ως ένα ελάχιστο όριο συμφωνίας
- στις παράλληλες χρηματοδοτήσεις (π.χ. πρόγραμμα Τρίτης), που οδηγεί τους χωρικούς φορείς, με δεδομένη την έλλειψη προσωπικού, να εστιάζει σε μια κατεύθυνση παραλείποντας τις απαιτήσεις των άλλων χρηματοδοτικών εργαλείων (χωρικών).

Ως προς την **διαφοροποίηση των παρεμβάσεων των χωρικών εργαλείων** συγκριτικά με την φυσιογνωμία παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από τις λοιπές παρεμβάσεις προγραμμάτων ΕΣΠΑ παρατηρήθηκε ότι:

- δεν υπήρξε σημαντική διαφοροποίηση ως προς την φυσιογνωμία των παρεμβάσεων, κυρίως διότι οι χωρικοί φορείς αντιμετωπίζουν τα χωρικά εργαλεία ως μια πηγή χρηματοδότησης που μπορεί να αξιοποιηθεί στην κατεύθυνση υλοποίησης μιας "προαποφασισμένης" λίστας έργων, τα οποία συχνά περιορίζονται σε μεμονωμένα έργα εξευγενισμού, παραλείποντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση
- ειδικά σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα ή μητροπολιτικές περιοχές, έργα μεγαλύτερης εμβέλειας που έχουν διαδημοτικό ή διαπεριφερειακό πεδίο εφαρμογής επιλέγονται προς χρηματοδότηση από τα τομεακά προγράμματα (π.χ. έργα υποδομής ΥΜΕΠΕΡΑΑ ή δράσεις επιχειρηματικότητας από τον ΕΠΑΝΕΚ) και ως εκ τούτου παρατηρείται η πολυδιάσπαση των παρεμβάσεων με μειωμένο τον ρόλο των Χωρικών

³Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025, Σύστημα διαχείρισης και ελέγχου (ΣΔΕ) περιόδου 2021-2025

⁴Δημόσια Έργα, Προμήθειες, Μελέτες και Συναφείς Υπηρεσίες: Ο Νόμος 4412/2016 και η εφαρμογή του. Ανάλυση αστοχιών του παρελθόντος και προτάσεις βελτιώσεων, ΔιαΝΕΟΣΙΣ, 2020

Φορέων και των εταιρικών σχημάτων διαβούλευσης - που θεωρούνται οι προϋποθέσεις της τοποκεντρικής προσέγγισης και διασφαλίζουν την συναίνεση μέσω της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών και ως εκ τούτου την βιωσιμότητα των δράσεων.

Η **ολοκληρωμένη προσέγγιση** διαφέρει από τις παραδοσιακές προσεγγίσεις παρέμβασης, καθώς επιδιώκει:

- την πολυτομεακή και διατομεακή συνεργασία (οικονομικών δραστηριοτήτων, στρατηγικών στόχων, διοικητικών δομών)
- την πολυσυμμετοχικότητα δρώντων, φορέων, θεσμικών οργάνων (χαρακτηριστικό παράδειγμα η τετραπλή έλικα καινοτομίας, κατά την οποία η επιτυχία ενός εγχειρήματος διασφαλίζεται από την ισότιμη συμμετοχή 1. οικονομίας, 2. ακαδημίας, 3. δημόσιας διοίκησης και 4. κοινωνίας των πολιτών)
- την ολιστική θεώρηση κατά την οποία οι διάφορες διαστάσεις της βιωσιμότητας (οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής) λαμβάνονται ισότιμα υπόψη κατά τον σχεδιασμό και υλοποίηση μιας στρατηγικής προκαλώντας συνέργειες και νέα προστιθέμενη αξία.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, μέσω της διερεύνησης ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων παρατηρήθηκε ότι:

- Η ολοκληρωμένη προσέγγιση βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την τοποκεντρική προσέγγιση, καθώς και την συνολική πορεία/εικόνα της εκάστοτε χωρικής στρατηγικής με όρους αποτελεσματικότητας, απορρόφησης δημόσιων πόρων κ.ο.κ.
- Σχεδόν σε όλα τα Περιφερειακά Προγράμματα και τις εγκεκριμένες χωρικές στρατηγικές η ολοκληρωμένη προσέγγιση περιγράφηκε στον σχεδιασμό τους και λήφθηκε υπόψη επαρκώς.
- Κατά την υλοποίηση ωστόσο - και παρότι επιχειρήθηκε εν πολλοίς να υλοποιηθούν ολοκληρωμένες προσεγγίσεις - τέθηκαν σε προτεραιότητα χρόνια κι επείγοντα ζητήματα αντιπαρέρχοντας τους αρχικούς στόχους.
- Οι περισσότερες στρατηγικές προσαρμόστηκαν σε ολοκληρωμένες προσεγγίσεις, χωρίς ωστόσο σε αυτήν την φάση να επιτευχθεί ο απαιτούμενος βαθμός συνέργειας των δράσεων. Η υλοποίηση των δράσεων χαρακτηρίστηκε σε αρκετές περιπτώσεις από αποσπασματικότητα των παρεμβάσεων.

Κατά την αναδρομική μελέτη των επιπτώσεων των χωρικών εργαλείων που εφαρμόστηκαν κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 αναδείχτηκε ένας μικρός, αλλά σημαντικό αριθμός **καινοτόμων πρακτικών**, που επέδρασε θετικά στην υλοποίηση των στρατηγικών. Η καινοτομία που εντοπίστηκε αφορά κατά κανόνα την καινοτομία της διαδικασίας (process innovation) και ειδικότερα την οργανωσιακή καινοτομία. Αναλυτικότερα εντοπίστηκε καινοτομία:

- στη διάγνωση των αναγκών και των προκλήσεων, όπως για παράδειγμα καταγραφή κι εντοπισμός κοινωνικών προκλήσεων σε αστικά κέντρα, σχέσης φυσικού περιβάλλοντος και τοπικής οικονομίας στον αγροτικό χώρο, παρακολούθησης και καταγραφής των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης σε δημοτικό επίπεδο (μέσω παρατηρητηρίου)
- στις διαδικασίες διαβούλευσης μέσω ψηφιακών εργαλείων, (δια)δημοτικών πλατφορμών, μέσω της επίβλεψης και παρακολούθησης των διαδικασιών από την ακαδημαϊκή κοινότητα ή μέσω της συγκρότησης τεχνικών γραμματειών υποστήριξης της διαβούλευσης
- στη διακυβέρνηση μέσω της συγκρότησης αυτοτελών ειδικών φορέων διαχείρισης, που ενίσχυσαν την κυριότητα των στρατηγικών και την αύξηση εξειδικευμένης τεχνικής

επάρκειας, ή μέσω του “ανοίγματος” της διακυβέρνησης με την ενεργητική συμμετοχή της ακαδημαϊκής κοινότητας ή/και της κοινωνίας των πολιτών

- στην υποστήριξη των τοπικών οικονομιών με μέτρα ενίσχυσης της μικρής επιχειρηματικότητας μέσω θερμοκοιτίδων, hubsports, τοπικών συμφώνων ποιότητας, συγκρότησης clusters ΜμΕ.

Η **βιωσιμότητα, η ολοκληρωμένη προσέγγιση και η τοποκεντρική προσέγγιση** αποτελούν ένα τρίγωνο αλληλοεπηρεαζόμενων και αμφίδρομων εννοιών που βρίσκονται σε μεταξύ τους συνάρτηση. Συνεπώς, οι στρατηγικές που παρουσίασαν καλές επιδόσεις στους δείκτες αποτελέσματος παρουσιάζουν και πιο βιώσιμα αποτελέσματα σε ζητήματα:

- περιβάλλοντος και μείωσης εκπομπών ρύπων
- ανάδειξης τοπικού πολιτιστικού/τουριστικού προϊόντος
- κατάρτισης και δια βίου μάθησης απασχολούμενων και ανέργων
- τοπικής επιχειρηματικότητας.

Βασικές προϋποθέσεις διασφάλισης της βιωσιμότητας αποτελούν:

- η ωριμότητα των προτάσεων/δράσεων
- η κατά το δυνατό πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση
- η τοποθέτηση ειδικών, τοπικών ζητημάτων και ιδιοτελειών στον πυρήνα της αναζήτησης λύσεων ευρύτερων προκλήσεων (τοποκεντρική προσέγγιση).

Η συμμετοχή και η συνεργασία αποτέλεσε όρο για τον επιτυχή σχεδιασμό και υλοποίηση των στρατηγικών σε πολλαπλά επίπεδα.

Ως προς τη **διακυβέρνηση** αναδείχθηκαν ποικίλα στοιχεία που οφείλονται:

- στη σχεδόν καθολική διαπίστωση έλλειψης τεχνικής και διοικητικής επάρκειας των Χωρικών Φορέων να υλοποιήσουν τις στρατηγικές (μειωμένο προσωπικό, απουσία εκπαίδευσης/κατάρτισης, έλλειμμα κεντρικού συντονισμού)
- στη σύσταση ή όχι ειδικών φορέων διαχείρισης (παρότι υπήρξαν και περιπτώσεις Χωρικών Φορέων που ανταποκρίθηκαν πολύ καλά χωρίς τη σύσταση ΕΦΔ)
- στην πρότερη ή όχι εμπειρία των Χωρικών Φορέων στην εφαρμογή δράσεων ΕΣΠΑ και στην κατανόηση του πλαισίου.

Ως προς τη **διαβούλευση** προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

- τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων σε γενικές γραμμές ήταν μέτρια ενώ υπήρξε ένα φάσμα αποτελεσμάτων - από πολύ καλές και αποτελεσματικές πρακτικές έως ανύπαρκτες ή προσχηματικές διαβουλεύσεις
- η επιτυχία των διαβουλεύσεων βασίστηκε στην επιθυμία των Χωρικών Φορέων να ανατροφοδοτηθούν από τις τοπικές δυνάμεις (της κοινωνίας, των επιχειρήσεων, των φορέων)
- στις στρατηγικές μεγάλων αστικών κέντρων οι διαβουλεύσεις δυσχεραίνουν λόγω του πλήθους των υποκειμένων και των ζητημάτων, των πολλών επιπέδων και των διαφορετικών ταχυτήτων συμμετοχής
- οι στρατηγικές με ολοκληρωμένο χαρακτήρα και συγκεκριμένες στοχεύσεις είχαν μεγαλύτερη ευχέρεια να εμπλέξουν περισσότερους φορείς στις διαδικασίες διαβούλευσης
- οι στρατηγικές που είχαν διαδημοτικό πεδίο εφαρμογής υλοποίησαν καλύτερες διαβουλεύσεις όταν οι διοικήσεις των δήμων βρίσκονταν σε κλίμα συνεργασίας και μηδανιές όταν βρίσκονταν σε τροχιά σύγκρουσης συμφερόντων
- η συντριπτική πλειοψηφία του ρόλου των διαβουλεύσεων ολοκληρώθηκε με την ολοκλήρωση της φάσης του σχεδιασμού, με αποτέλεσμα να μη διαμορφωθεί κλίμα παρακολούθησης και αλληλοτροφοδότησης κατά τη διαδικασία της υλοποίησης των παρεμβάσεων.

Όλες οι στρατηγικές παρουσίασαν θετικές πλευρές (σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό). Η συστηματική καταγραφή και **ανάδειξη των καλών πρακτικών**, καθώς και η συστηματοποίηση των μεθόδων των καλών πρακτικών μπορεί να διαμορφώσει τις προϋποθέσεις αναπαραγωγής τους είτε στο ίδιο πεδίο με μεγαλύτερη εμβάθυνση, είτε σε άλλα πεδία εφαρμογής.

Η αναπαραγωγή των καλών πρακτικών προϋποθέτει:

- στρατηγικό σχεδιασμό που εναρμονίζει τις επενδύσεις με τους τοπικούς στόχους και ανάγκες
- διαρκή και σε βάθος συνεργασία μεταξύ των φορέων και δρώντων κάθε περιοχής
- διαρκή βελτίωση μέσω της χρήσης ειδικών δεικτών παρακολούθησης, σχεδίων δράσης και ανάλογου προϋπολογισμού
- χρηματοδοτικούς μηχανισμούς μέσω της μόχλευσης διάφορων χρηματοδοτικών εργαλείων και άλλων χρηματοδοτικών ευκαιριών.

2. Επισκόπηση Αξιολόγησης Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην ΠΠ 2014-2020: απαντήσεις στα αξιολογικά ερωτήματα

2.1 Εκτίμηση Αντικτύπου Χωρικών Στρατηγικών

Η εκτίμηση του αντικτύπου των χωρικών στρατηγικών αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία που συνδυάζει ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα, διερευνάται μέσω των αξιολογικών θεματικών, ερωτημάτων και κριτηρίων και καταλήγει σε μετρήσιμα και μη μετρήσιμα αποτελέσματα. Σε γενικές γραμμές ο αντίκτυπος των χωρικών στρατηγικών προσδιορίζεται με βάση το κατά πόσο μια στρατηγική ενίσχυσε την πολυδιάστατη τοπική ανάπτυξη και εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο τοπικό όραμα, που έλαβε υπόψη τις τοπικές ανάγκες και προκλήσεις, καταρτίστηκε εμπλέκοντας ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων και έδωσε έμφαση στις λύσεις ολοκληρωμένης τοπο-κεντρικής προσέγγισης, τόσο κατά τον σχεδιασμό όσο και κατά την υλοποίηση.

Σύμφωνα με το Π1 (Σχέδιο Αξιολόγησης) δομημένα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν ηλεκτρονικά στους Χωρικούς Φορείς. Παρακάτω παρουσιάζονται τα γενικά αποτελέσματα από τις 51 έγκυρες απαντήσεις χωρικών φορέων που ελήφθησαν.

Η υλοποίηση των παρεμβάσεων των Χωρικών Στρατηγικών την περίοδο 2014-2020 παρουσίασαν:

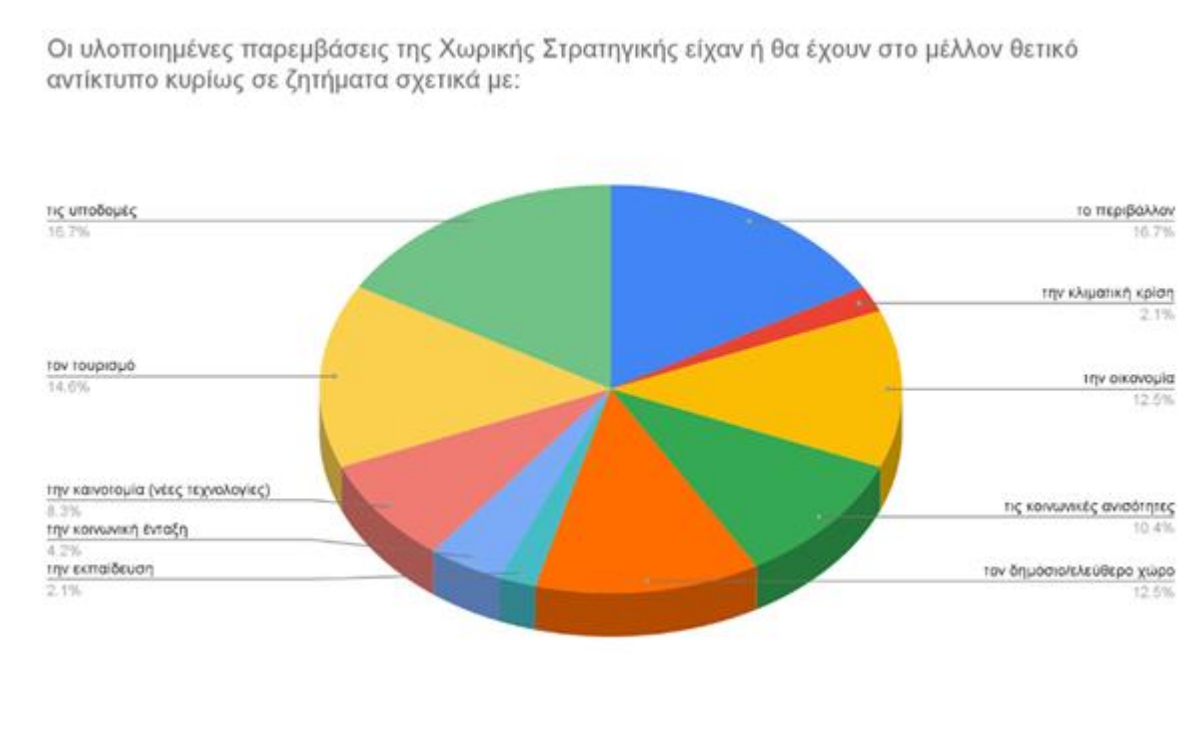
- ουδέτερο αντίκτυπο για τις μειονεκτούσες κι ευάλωτες ομάδες πληθυσμών, θετικότερος αντίκτυπος καταγράφεται σε μεγάλα αστικά κέντρα (Πειραιάς, Θεσσαλονίκη) που παρουσιάζουν μεγαλύτερες κοινωνικές ανισότητες και μεγαλύτερη συγκέντρωση ευάλωτου πληθυσμού, από την ενεργοποίηση των πόρων του ΕΚΤ, όπως αναλυτικά αναφέρεται στα κεφ. 2.1.2 & κεφ. 2.3.2.-
- ουδέτερο αντίκτυπο για τις υλικά αποστερημένες χωρικές ενότητες, θετικότερος αντίκτυπος αναφέρεται σε ορεινές/μειονεκτικές/ακριτικές περιοχές (π.χ. Ήπειρος, Καστοριά, Αρκαδία), σε περιοχές που αντιμετωπίζουν προβλήματα ειδικού ενδιαφέροντος (π.χ. Ασωπός), σε μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Δυτική Αθήνα)
- μικρό αντίκτυπο στις διοικητικές δομές και διαλειτουργικότητα υπηρεσιών και συναρμοδιοτήτων, κάτι το οποίο διαπιστώθηκε τόσο από τις απαντήσεις των χωρικών φορέων στα δομημένα ερωτηματολόγια, όσο κι από τις συνεντεύξεις με τις Διαχειριστικές Αρχές των ΠΕΠ αλλά και τα focus groups που πραγματοποιήθηκαν. Οι μηχανισμοί εδαφικής υλοποίησης (territorial delivery mechanisms) αντιμετώπισαν δυσκολίες στον καθορισμό των διαδικασιών, των διεργασιών και της διάκρισης αρμοδιοτήτων.-
- σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις από την πανδημία COVID-19, που αποτυπώθηκαν είτε με την μεταφορά πόρων από προγραμματισμένες παρεμβάσεις στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων του COVID-19, είτε με τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση των παρεμβάσεων.
- θετικό αντίκτυπο όπως προκύπτει από την υλοποίηση παρεμβάσεων και δράσεων που μπορούν να αναπαραχθούν και σε άλλες χωρικές ενότητες. Η εμπειρία που

αποκτήθηκε στα διάφορα επίπεδα υλοποίησης των χωρικών στρατηγικών ανέδειξε καλά παραδείγματα κι έχουν την δυνατότητα αναπαραγωγής και διεύρυνσης.

Σχετικά με τον τομεακό αντίκτυπο οι υλοποιημένες παρεμβάσεις των Χωρικών Στρατηγικών είχαν ή δύνανται μελλοντικά να έχουν θετικές επιπτώσεις πρωτίστως σε ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον (αστικό πράσινο, μείωση ενεργειακού αποτυπώματος, διαχείριση αποβλήτων, μείωση ρύπων), τον τουρισμό/πολιτισμό, την τοπική οικονομία, τις υποδομές (αντιπλημμυρικά έργα, έργα οδοποιίας, κοινωνικές δομές, στήριξη δομών υγείας), τον δημόσιο/ελεύθερο χώρο και τις κοινωνικές ανισότητες. Μικρότερες θετικές επιπτώσεις προκλήθηκαν σε ζητήματα σχετικά με την κοινωνική ένταξη, την κλιματική κρίση, την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες και την εκπαίδευση (Γράφημα 3).

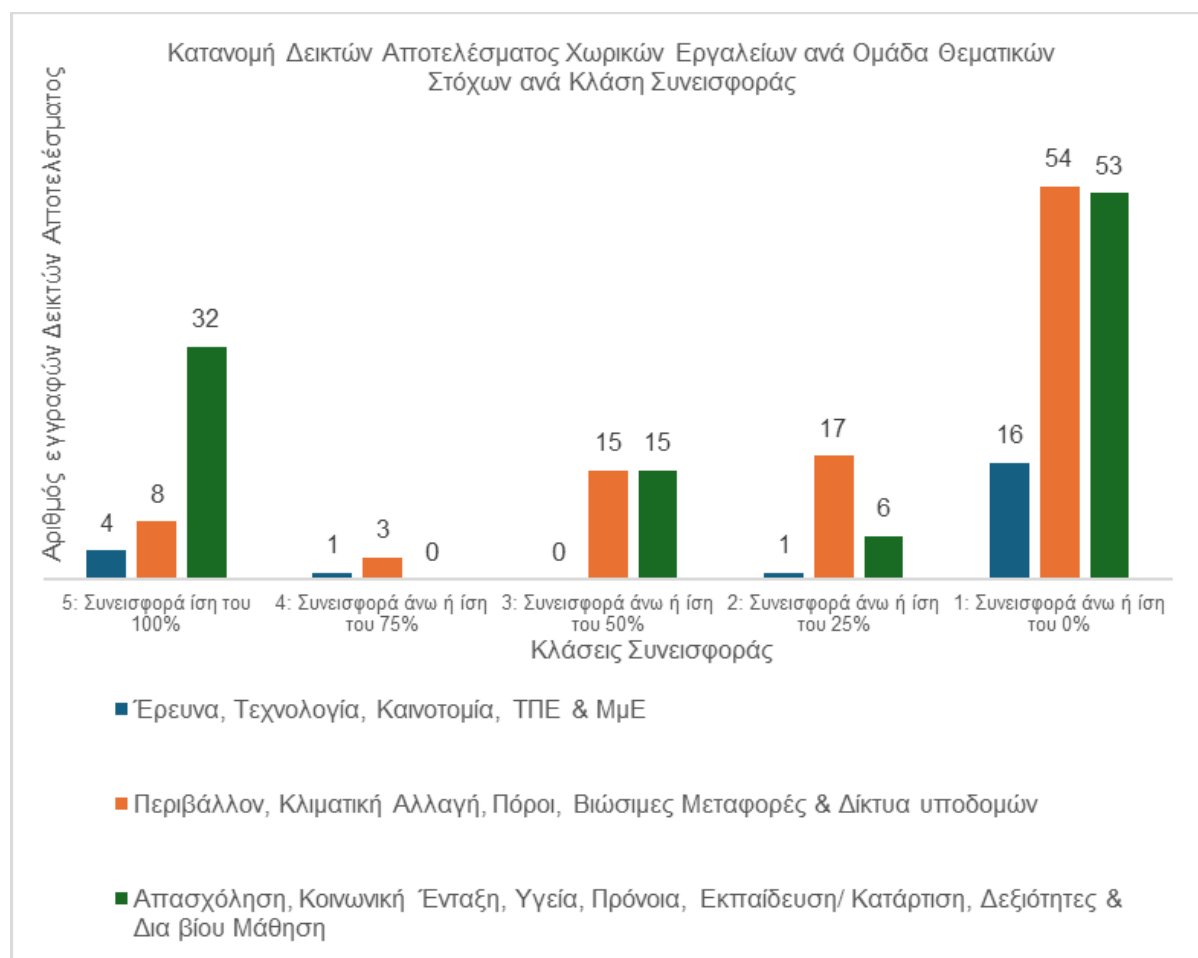
Γράφημα 1: Τομεακός Αντίκτυπος Χωρικών Στρατηγικών

Πηγή: Απαντήσεις στα δομημένα ερωτηματολόγια από Χωρικούς Φορείς και Φορείς Διαβούλευσης

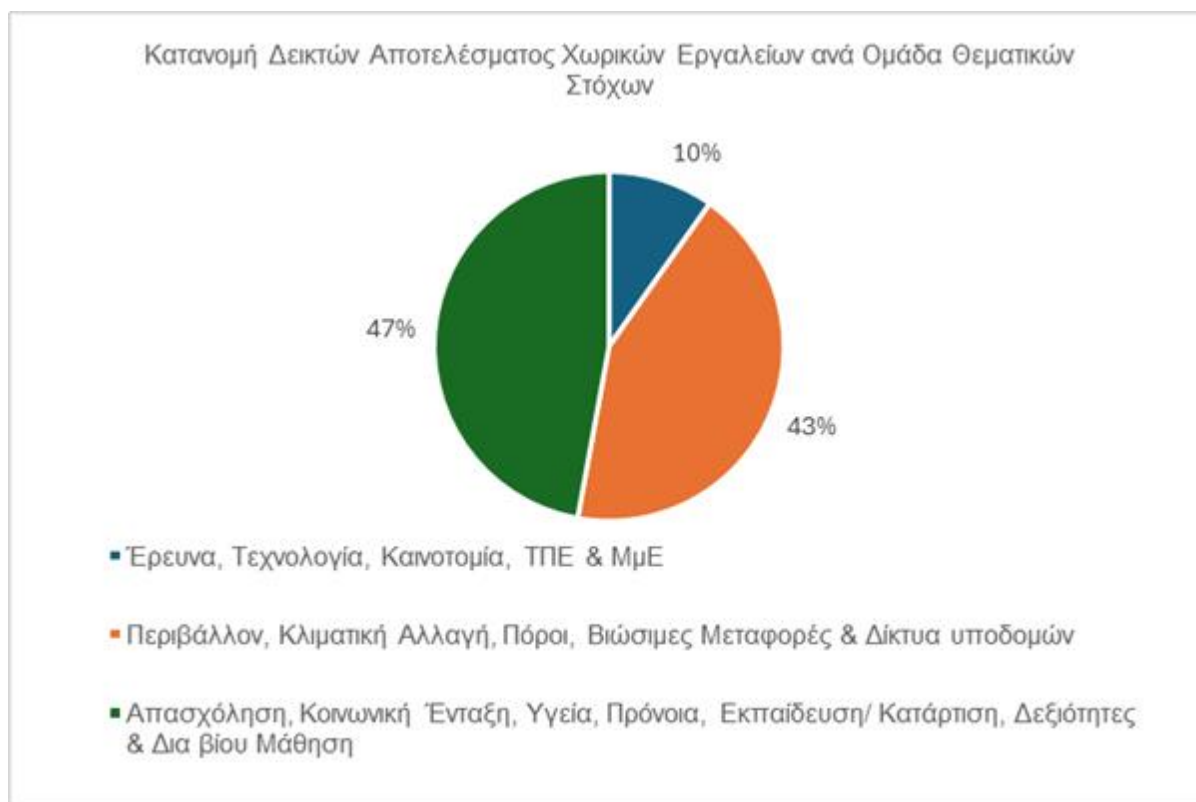
Η ομαδοποίηση των δεικτών αποτελέσματος σε κλάσεις (βλ. Κεφ.1, δείκτες εκροών και δείκτες αποτελεσμάτων) αντιστοιχίστηκαν με ομάδες ΘΣ⁶. Παρατηρείται από το Γράφημα 5 ότι η μεγαλύτερη συνεισφορά δεικτών αποτελέσματος αφορά σε δράσεις απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης, εκπαίδευσης/κατάρτισης κι ακολουθούν οι δράσεις για το περιβάλλον. Σε γενικές γραμμές όμως, οι δράσεις του περιβάλλοντος, κλιματικής αλλαγής, πόρων, μεταφορών και υποδομών φαίνεται ότι συνεισέφεραν περισσότερο αθροιστικά, παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες είχαν σχετικά μικρή επίδραση (ως 25%). Δηλαδή, οι περισσότεροι δείκτες αποτελέσματος προσδιορίστηκαν στους ΘΣ του περιβάλλοντος, κλιματικής αλλαγής, πόρων, βιώσιμων μεταφορών και δικτύων υποδομών, ωστόσο η πραγματική συνεισφορά τους ήταν χαμηλή. Αυτή η αποτύπωση υποδεικνύει μια διάσταση μεταξύ επιδιωκόμενων και πραγματικά υλοποιημένων αποτελεσμάτων.

Γράφημα 2: Κατανομή Δεικτών Αποτελέσματος Χωρικών Εργαλείων ανά Ομάδα Θεματικών Στόχων ανά Κλάση Συνεισφοράς

Αντίστοιχα, στο Γράφημα 6 παρουσιάζεται η συνολική εικόνα κατανομής των δεικτών αποτελέσματος ανά επενδυτική προτεραιότητα και κατ' επέκταση ανά ομάδα ΘΣ. Το μεγαλύτερο ποσοστό δεικτών αποτελέσματος εμφανίζεται σε επενδυτικές προτεραιότητες και Θεματικούς Στόχους σχετικούς με την απασχόληση, ένταξη κι εκπαίδευση, ενώ σχετικά το ίδιο συμβαίνει και με τους δείκτες που σχετίζονται με δράσεις περιβάλλοντος, υποδομών και δικτύων. Μικρότερο ποσοστό συμβολής αφορά σε δράσεις έρευνας, τεχνολογίας, καινοτομίας κι επιχειρηματικότητας.

Γράφημα 3: Κατανομή Δεικτών Αποτελέσματος Χωρικών Εργαλείων ανά Ομάδα Θεματικών Στόχων

Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα την περίοδο 2014-2020 εντάχθηκαν συνολικά 3.235 έργα⁷ χωρικών στρατηγικών (2.655 έργα κρατικών ενισχύσεων και 580 έργα μη κρατικών ενισχύσεων) συνολικού προϋπολογισμού 583.278.402€ που αποτελούν το 11,03% του συνολικού προϋπολογισμού των Περιφερειακών Προγραμμάτων. Από αυτά έχουν συμβασιοποιηθεί σε ποσοστό 83,60% και έχουν απορροφηθεί περίπου οι μισοί διαθέσιμοι πόροι (54,41%)⁸.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της ποσοτικής και ποιοτικής διερεύνησης του αντικτύπου των χωρικών στρατηγικών προέκυψαν τα εξής γενικά συμπεράσματα.

Περιβαλλοντικός Αντίκτυπος:

Σύμφωνα με το Γράφημα 4, η ποιοτική έρευνα στους Χωρικούς Φορείς δείχνει ότι δημιουργήθηκε σχετικά ικανοποιητικός περιβαλλοντικός αντίκτυπος (16% στο περιβάλλον, αλλά μόλις 2% στην κλιματική κρίση). Στην ποσοτική αποτύπωση (Γράφημα 5 και Γράφημα 6) φαίνεται ότι πολλά από τα έργα στόχευσαν παρεμβάσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα, αλλά η (μη) υλοποίησή τους δείχνει ότι ο αντίκτυπος δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από τα Γραφήματα 7 και 8 (βλ. επόμενο κεφάλαιο). Δόθηκε έμφαση σε έργα μείωσης ρύπων, διαχείρισης αποβλήτων, πράσινων συστημάτων μεταφορών, ωστόσο η υλοποίηση αυτών των παρεμβάσεων παρουσιάζει πολύ μικρή απορρόφηση.

Καλά παραδείγματα περιβαλλοντικού αντικτύπου αποτελούν η δημιουργία και ανάπτυξη δημόσιου πράσινου χώρου (ΟΧΕ/ΒΑΑ Θεσσαλονίκη, Έδεσσα), η διαχείριση αποβλήτων

(ΟΧΕ/ΒΑΑ Μάνη), αειφορίας και βιώσιμης ανάπτυξης (ΟΧΕ Ασωπού), διατήρησης και προώθησης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (ΟΧΕ UNESCO και ΟΧΕ Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας). Τα ΠΕΠ Ηπείρου και Κρήτης υλοποίησαν επίσης σημαντικές παρεμβάσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα.

Οι λόγοι αυτής της υστέρησης είναι ποικίλοι και αναλύονται διεξοδικά στα επόμενα κεφάλαια ανά περιφέρεια. Ως γενική επισήμανση, τα έργα αυτά περιλαμβάνουν μεγάλες παρεμβάσεις, υψηλών προϋπολογισμών, που θα πρέπει να βασίζονται σε ώριμες μελέτες, συχνά υπερτοπικές ή διαπεριφερειακές δράσεις και ενέχουν πολλούς κινδύνους καθυστέρησης λόγω αδειοδοτήσεων. Τέλος, τα στρατηγικού τύπου μεγάλα περιβαλλοντικά έργα δεν εντάσσονται εκ φύσεως στα χωρικά εργαλεία αλλά σε τομεακά προγράμματα (ΥΜΕΠΕΡΑΑ).

Οικονομικός/ Τεχνολογικός Αντίκτυπος: Συνολικά ο άμεσος οικονομικός αντίκτυπος βάσει των δαπανών για ενισχύσεις είναι μικρός με διαφοροποίηση μεταξύ των Περιφερειών. Ο μεγαλύτερος όγκος των ενισχύσεων κατευθύνθηκε στην άμεση αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19. Σχετικά λίγες ήταν οι περιπτώσεις στοχευμένης ενίσχυσης των επιχειρήσεων που βασιζόταν στην ουσιαστική ανάλυση του τοπικού παραγωγικού συστήματος και ανταποκρινόταν στις ανάγκες των τοπικών οικονομιών. Το σχετικό έλλειμμα εμπειρίας και τεχνογνωσίας των Χωρικών Φορέων στο σχεδιασμό δράσεων στήριξης της επιχειρηματικότητας καλύφθηκε μόνο στις περιπτώσεις όπου υπήρξε ουσιαστική διαβούλευση και συνεργασία με τους επιχειρηματικούς φορείς (βλ. Δυτική Ελλάδα, Ήπειρος). Το παράδειγμα της ΟΧΕ/ΒΑΑ του Πειραιά για την ανάδειξη και ενίσχυση της Γαλάζιας Οικονομίας αποτελεί μια βέλτιστη πρακτική που θέτει στόχους τοπικής παραγωγικής ανάπτυξης εντός ενός ευρύτερου τοποκεντρικού οράματος. Σημαντικού βαθμού ήταν και η ενίσχυση δομών τύπου hub (πχ hubspot Δράμας) για την επικοινωνία, συνεργασία, εκπαίδευση και ενημέρωση των τοπικών επιχειρήσεων (ειδικά κατά την πανδημία). Ακόμη, σημαντική πρακτική αποτέλεσε η ΟΧΕ - Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου που με ολοκληρωμένο τρόπο ενίσχυσε τον οικονομικό και τεχνολογικό αντίκτυπο μέσω διάφορων θεσμικών εργαλείων (Δίκτυο Επιχειρήσεων (cluster), Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ), σύσταση DMO).

Τέλος, προβλέφθηκαν αρκετά έργα υποδομής (οδικό δίκτυο, σιδηροδρομικό δίκτυο, συστήματα πράσινων υποδομών, τουριστικές, πολιτιστικές και άλλες δημόσιες υποδομές) που επιφέρουν έμμεσα αποτελέσματα οικονομικού αντικτύπου, παρά το γεγονός ότι τα έργα υποδομών κατά κανόνα επιδεικνύουν ανωριμότητα στις μελέτες τους και καθυστερήσεις στις κατακυρώσεις δημόσιων συμβάσεων και στην υλοποίηση (λόγω αρχαιολογικών ευρημάτων ή αδειοδοτήσεις). Μια σημαντική και οριζόντια παρατήρηση σχετικά με τα έργα υποδομής, τα οποία οι αστικές αρχές προτεραιοποιούν είναι ότι αρκετά συχνά αποτελούν έργα εξευγενισμού και μεμονωμένων αναπλάσεων, ενώ σημαντικά έργα υποδομής (όπως ενδεικτικά μεταφορών, διαχείρισης αποβλήτων, μείωσης εκπομπών και πράσινης και δίκαιης μετάβασης) μακροπρόθεσμα θα επέφεραν πιο βιώσιμα αποτελέσματα μεγαλύτερου οικονομικού αντικτύπου.

Κοινωνικός Αντίκτυπος: Στο πλαίσιο των χωρικών στρατηγικών πολλά έργα είτε αυτοτελώς, είτε ως μέρος ενός ευρύτερου έργου χρηματοδότησαν παρεμβάσεις αντιμετώπισης της ανεργίας, εκπαίδευσης, κατάρτισης και δια βίου μάθησης, ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, δράσεις και υποδομές υγείας και πρόνοιας. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι η απορροφητικότητα των πόρων του ΕΚΤ (68,25% απορρόφηση πόρων) ήταν υψηλότερη σε

σχέση με το ΕΤΠΑ (52,38% απορρόφηση πόρων). Η μεγαλύτερη απορρόφηση πόρων από το ΕΚΤ έγκειται κυρίως στην φύση των έργων που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΚΤ (καταρτίσεις, αντιμετώπιση ανεργίας, δημιουργία κοινωνικών δομών) που δεν απαιτούσαν διακηρύξεις μεγάλων προϋπολογισμών αλλά και η υλοποίηση πραγματοποιήθηκε ταχύτερα, σε σύγκριση παραδείγματος χάριν με κατασκευαστικά έργα (πχ. αναπλάσεις δημόσιων χώρων, οδοποιία, αντιπλημμυρικά). Στην δημιουργία κοινωνικού αντικτύπου κατά κανόνα συνεισέφεραν παρεμβάσεις του ΕΚΤ (όπως κατάρτιση εργαζομένων, προγράμματα αντιμετώπισης της ανεργίας, κοινωνικές δομές), ωστόσο υπήρξαν και δράσεις του ΕΤΠΑ που συνέβαλαν (βελτιώσεις – αναβαθμίσεις υποδομών κοινωνικού χαρακτήρα όπως εκπαίδευσης – υγείας-πρόνοιας– αθλητισμού και παροχή εξοπλισμού). Επίσης, δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των τύπων των χωρικών εργαλείων, με εξαίρεση ίσως τα ΤΑΠΤΟΚ παρότι η υλοποίησή τους παρέμεινε σε μικρό βαθμό και δεν προκύπτει ασφαλές συμπέρασμα. Ο κοινωνικός αντίκτυπος που διαμορφώθηκε από την υλοποίηση των χωρικών στρατηγικών την περίοδο 2014-2020 είναι υπαρκτός (ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα), ωστόσο δεν έγινε ορατός στις τοπικές κοινωνίες. Η αδυναμία των Χωρικών Φορέων και η σημαντική έλλειψη ανθρώπινων πόρων δεν κατέστησαν δυνατό να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν δράσεις και ολοκληρωμένου χαρακτήρα παρεμβάσεις κοινωνικού χαρακτήρα, που να βασίζονται σε συστηματικές καταγραφές των κοινωνικών ζητημάτων και σε οδικούς χάρτες αντιμετώπισής τους. Επίσης, το εύρος των συμμετοχικών διαδικασιών ήταν περιορισμένο με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα αλληλοτροφοδότησης μεταξύ κοινωνικών προβλημάτων με μέτρων αντιμετώπισής τους.

Καλές πρακτικές είναι η χαρτογράφηση των κοινωνικών προβλημάτων στον Δήμο Πειραιά για την στοχευμένη αντιμετώπισή τους, οι δράσεις ενίσχυσης γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας, η ενίσχυση των δεξιοτήτων εργαζομένων και ανέργων ατόμων με αναπηρία, με δυνατότητα πρόσβασης οικονομικά αδυνάτων σε ενισχυτική διδασκαλία (ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας). Τέλος, η Διαχειριστική Αρχή του ΠΕΠ Αττικής επέλεξε στην φάση σχεδιασμού να συμπεριλάβει στις στρατηγικές και πόρους του ΕΚΤ προς τις αστικές αρχές ώστε να έχουν περισσότερα όπλα στην φαρέτρα τους και με γνώμονα την ολοκληρωμένη προσέγγιση. Υλοποιήθηκαν έτσι, οριζόντιες κοινωνικές παρεμβάσεις με την ίδρυση κι ενίσχυση των κέντρων κοινότητας (κυρίως στην Δυτική Αθήνα). Επίσης, σημαντική ήταν η συμβολή των πόρων του ΕΚΤ για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, κυρίως στην Αθήνα για την ενίσχυση των επιχειρήσεων πολιτισμού και στον Πειραιά για την γενική επιχειρηματικότητα.

2.2 Διακυβέρνηση/ Διαβουλεύσεις/ Διοικητική κουλτούρα

Το ζήτημα της διακυβέρνησης και της διαβούλευσης αποτέλεσε κρίσιμο σημείο για την περίοδο 2014-2020. Κι αυτό επειδή αφενός ως προς τις διαβουλεύσεις ήταν η πρώτη φορά που κλήθηκαν να συμμετάσχουν οι τοπικές κοινωνίες και φορείς στην συνδιαμόρφωση των στρατηγικών. Αφετέρου, το ζήτημα της διακυβέρνησης αποτέλεσε ουσιώδη παράγοντα για την δημιουργία αντικτύπου στις στρατηγικές. Χωρικές στρατηγικές που κατάφεραν να υλοποιήσουν αποτελεσματικά και γόνιμα τις διαβουλεύσεις και που συγκρότησαν ολοκληρωμένα σχήματα διακυβέρνησης επέφεραν συγκριτικά καλύτερα αποτελέσματα.

Καταγράφηκαν κάποιες γενικές επισημάνσεις από την ποιοτική διερεύνηση των επιπτώσεων των χωρικών εργαλείων:

Διακυβέρνηση/ Διοικητική Κουλτούρα:

- Η απόπειρα πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης και οι διαδικασίες διαβούλευσης ήταν και είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα των Ολοκληρωμένων Χωρικών Εργαλείων σε σχέση με άλλα αναπτυξιακά χρηματοδοτικά εργαλεία. Ως εκ τούτου σύμφωνα με τις απαντήσεις των Χωρικών Φορέων στα δομημένα ερωτηματολόγια (Γράφημα παρακάτω) κρίνεται πολύ σημαντικός ο σαφής προσδιορισμός των αρμοδιοτήτων/ευθυνών σε κάθε επίπεδο διακυβέρνησης και η σαφής περιγραφή των διαδικασιών, λειτουργιών και διεργασιών των εμπλεκόμενων υπηρεσιών.
- Η υλοποίηση των στρατηγικών ανέδειξε αρκετά προβλήματα διακυβέρνησης που οφείλονται στην έλλειψη προσωπικού στις αστικές αρχές, στο έλλειμμα τεχνικής διαχειριστικής επάρκειας λόγω ελλιπούς εκπαίδευσης του προσωπικού, στην ανάληψη της κυριότητας (ownership) εκ μέρους των αστικών αρχών και στην μη δεσμευτικότητα των στρατηγικών απέναντι στις αλλαγές των διοικήσεων των αστικών αρχών.
- Τα στελέχη των Χωρικών Φορέων απέκτησαν σημαντική εμπειρία κατά την περίοδο 2014-2020 και εκτιμάται πως θα μπορούν να διαχειριστούν με μεγαλύτερη ευχέρεια τις δράσεις της επόμενης περιόδου.
- ☑ Η δημιουργία Ενδιάμεσων Φορέων Διαχείρισης (ΕΦΔ), όπου υλοποιήθηκε, επίδρασε θετικά στην υλοποίηση των αντίστοιχων στρατηγικών και ως προς την απόκτηση κυριότητας του προγράμματος και στην καλλιέργεια ικανοτήτων διαχείρισης καθότι στελεχώθηκαν από εκπαιδευμένο προσωπικό της ΜΟΔ, που γνώριζε το Σύστημα Διαχείρισης και Εφαρμογής ΕΣΠΑ. Η διαπίστωση αυτή σε καμία περίπτωση δεν παραβλέπει την αποτελεσματικότητα των υπόλοιπων Χωρικών Φορέων που λειτούργησαν με περιορισμένες αρμοδιότητες διαχείρισης.

Διαβούλευση:

- ☑ Σε γενικές γραμμές διαβουλεύσεις πραγματοποιήθηκαν σε περιορισμένο βαθμό κι αριθμό κατά την φάση του σχεδιασμού των στρατηγικών. Από την άλλη, οι στρατηγικές που “επένδυσαν” στην διαβούλευση κατάφεραν πράγματι να δημιουργήσουν συλλογικά εγχειρήματα, όπου μέσω της συμπαραγωγής ενισχύθηκε το ενδεχόμενο της υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης και τις πιθανότητες της επιτυχούς υλοποίησής της⁹.

Οι διαδικασίες διαβούλευσης κατά κανόνα, δεν χαρακτηρίστηκαν από την αντίστοιχη κουλτούρα, δεν καταρτίστηκαν για παράδειγμα σχέδια επίλυσης συγκρούσεων¹⁰, ούτε εκπαιδεύτηκαν οι φορείς/ πολίτες στις συμμετοχικές διαδικασίες από τις αστικές αρχές. Από την άλλη, οι πολίτες δεν επέδειξαν ενδιαφέρον στο να συμμετάσχουν. Οι φορείς που δραστηριοποιούνταν στις αντίστοιχες περιοχές έδειξαν καλύτερη παρουσία, που όμως συχνά περιορίζονταν σε προτάσεις που αφορούσαν αποκλειστικά το δικό τους πεδίο ενδιαφέροντος. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας μελέτης από τους 608 φορείς διαβούλευσης ανταποκρίθηκαν μόλις οι 38 γεγονός που υποδηλώνει τον χαμηλό βαθμό δέσμευσης τους ή την εντύπωση ότι ο ρόλος τους τελείωσε όταν ολοκληρώθηκε η φάση του σχεδιασμού - πριν αρκετά χρόνια.

- ☑ Τέλος, οι διαβουλεύσεις τερματίστηκαν όταν ολοκληρώθηκε ο σχεδιασμός των στρατηγικών με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα συμμετοχής κατά την υλοποίηση ή η δυνατότητα

παρακολούθησης της υλοποίησης. Οι αστικές αρχές δεν βρίσκουν τον λόγο αλλά και τον τρόπο ώστε να επεκταθούν οι διαβουλεύσεις στην υλοποίηση/ παρακολούθηση των παρεμβάσεων.

Ποιο/ποια από τα παρακάτω στοιχεία συνετέλεσαν στον καλύτερο συντονισμό των επιπέδων διακυβέρνησης;

2.3 Ολοκληρωμένη προσέγγιση/ Συνοχή Χωρικών Στρατηγικών

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του ΕΤΠΑ, οι ολοκληρωμένες αστικές στρατηγικές πρέπει να απαρτίζονται από αλληλένδετες δράσεις που επιδιώκουν την επίτευξη μακροχρόνιας βελτίωσης των οικονομικών, περιβαλλοντικών, κλιματικών, κοινωνικών και δημογραφικών συνθηκών μιας αστικής περιοχής. Η έννοια των «αλληλοσυσχετιζόμενων» ή «αλληλένδετων» δράσεων, σημαίνει ότι θα πρέπει να αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ολοκληρωμένης στρατηγικής με σαφή στόχο τη δημιουργία μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης απάντησης στα προβλήματα της αντίστοιχης αστικής περιοχής (υποβαθμισμένη συνοικία, περιοχή πόλης, ολόκληρη πόλη, μητροπολιτική περιοχή κ.λπ.)¹¹.

Από την εκπόνηση της παρούσας μελέτης προέκυψε ότι στην πλειοψηφία των στρατηγικών και κατά τον σχεδιασμό τους υπήρξε η πρόθεση υλοποίησης συμπληρωματικών μεταξύ τους παρεμβάσεων, αλλά διάφοροι παράγοντες εσωτερικού κι εξωτερικού περιβάλλοντος δυσχέραιναν την ολοκλήρωση.

Οι προϋποθέσεις για την οικοδόμηση και υλοποίηση ολοκληρωμένων στρατηγικών έγκεινται στην προετοιμασία των χωρικών φορέων και την ωρίμανση των λύσεων στα τοπικά ζητήματα που έρχονταν επίλυσης. Χωρικοί φορείς που είχαν ώριμα έργα και μελέτες κατόρθωσαν να τα εντάξουν πιο εύκολα σε ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης. Η ορθή χαρτογράφηση και προτεραιοποίηση των τοπικών ζητημάτων (οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών) φάνηκε έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στην συνοχή των στρατηγικών, όσο και στην ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ωστόσο, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διέπουν τις αστικές αρχές και αφορούν τον επαρκή αριθμό προσωπικού, την τεχνογνωσία υλοποίησης χωρικών στρατηγικών, την αίσθηση κυριότητας (ownership) των στρατηγικών, αλλά και την φύση των τοπικών ζητημάτων συνέβαλαν σε διαφοροποιήσεις, ως προς τα αποτελέσματα και την επιτυχία των χωρικών στρατηγικών. Διαφοροποιήσεις προέκυψαν και ως προς τον τύπο των χωρικών εργαλείων: από την έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης (συνεντεύξεις με Διαχειριστικές Αρχές, δομημένα ερωτηματολόγια χωρικών φορέων και φορέων διαβούλευσης και focus groups με επιλεγμένες μελέτες περίπτωσης) συνήχθη το συμπέρασμα ότι οι ΟΧΕ κατά κανόνα επέδειξαν μεγαλύτερο βαθμό συνοχής κι ολοκληρωμένης προσέγγισης.

Οι ΟΧΕ - πιθανότατα εξαιτίας της διαφοράς στην χωρική κλίμακα και στην διαδημοτικότητα ή διαπεριφερειακότητα - παρουσίασαν περισσότερο ένα στρατηγικό όραμα εστιάζοντας τόσο στην τοποκεντρική προσέγγιση, αλλά και σε θεματικά/τομεακά ζητήματα των περιοχών τους. Από την άλλη στις ΟΧΕ/BAA, που ήταν και η πλειοψηφία των στρατηγικών που ενεργοποιήθηκαν χαρακτηρίστηκαν περισσότερο από αποσπασματικότητα δράσεων, από το στάδιο του σχεδιασμού ως και την υλοποίηση. Σχετικά με στρατηγικές ΤαΠΤΟΚ, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν ενεργοποιήθηκε σημαντικός αριθμός, δεν συνάγεται κάποιο ειδικότερο συμπέρασμα. Στον βαθμό που υλοποιήθηκαν παρουσίασε ικανοποιητικό βαθμό ολοκληρωμένης προσέγγισης.

Οι κυριότεροι λόγοι που συνέβαλαν στην αδυναμία υλοποίησης της ολοκληρωμένης προσέγγισης είναι τα ειδικά χαρακτηριστικά των περιοχών (μειονεκτικές, ορεινές περιοχές) που δυσχεραίνουν την υλοποίηση πολλών και διαφορετικών παρεμβάσεων, Επιπλέον, οι αστικές αρχές διαφοροποιούνται ανάλογα με το αν αφορούν μεγάλες ή μικρές αστικές περιοχές, τους διαθέσιμους πόρους για την ωρίμανση των μελετών, την επάρκεια σε αριθμό προσωπικού, την τεχνική επάρκεια στην ωρίμανση και υλοποίηση των παρεμβάσεων και στην αίσθηση της κυριότητας των στρατηγικών.

2.4 Νέα Προγραμματική Περίοδος

Στην Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, η σημασία της χωρικής ανάπτυξης αναδεικνύεται μέσα από τη θεσμοθέτηση του ξεχωριστού Στόχου Πολιτικής 5 «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της, μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης όλων των εδαφικών τύπων και των τοπικών πρωτοβουλιών».

Και τα 27 κράτη μέλη έχουν σχεδιάσει να διαθέσουν 40 δισ. ευρώ σε χωρικές επενδύσεις που υλοποιούνται με ολοκληρωμένο και συμμετοχικό τρόπο, μέσω ΟΧΕ, ΤαΠΤΟΚ ή άλλα εργαλεία. 20 κράτη μέλη θα εφαρμόσουν ΟΧΕ ύψους 23 δισ. ευρώ, κατά κύριο λόγο σε λειτουργικές περιοχές αλλά και σε πόλεις και αστικές γειτονιές, αγροτικές, ορεινές και νησιωτικές περιοχές και περιοχές που υφίστανται μείωση πληθυσμού. 12 κράτη μέλη σχεδιάζουν επενδύσεις ύψους 1,6 δισ. ευρώ μέσω ΤαΠΤΟΚ, κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου. 19 κράτη μέλη θα αξιοποιήσουν άλλα χωρικά εργαλεία ύψους 16 δισ. ευρώ.

Τέλος, κατά την νέα περίοδο όλα τα παραπάνω υποστηρίζονται από τις δράσεις¹²:

- URBACT - για την δικτύωση των πόλεων, την ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών και την ανάπτυξη ικανοτήτων

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ESPON 2030 - για την χωρική ανάλυση, την παροχή δεδομένων κι εμπειρισματομένης πληροφόρησης για την χάραξη εδαφικής πολιτικής
- European Urban Initiative (EUI) που εκκίνησε για να υποστηρίξει τα κράτη μέλη να εντοπίσουν και να αντιμετωπίσουν περιβαλλοντικές, οικονομικές, κλιματικές, δημογραφικές και κοινωνικές προκλήσεις στις πόλεις και στις λειτουργικές περιοχές, με προϋπολογισμό ύψους 450 εκ. ευρώ.
- Ένα μακρόπνοο όραμα για τις αγροτικές περιοχές της ΕΕ — Προς ισχυρότερες, συνδεδεμένες, ανθεκτικές και ευημερούσες αγροτικές περιοχές με ορίζοντα το 2040, για περιοχές τις υπαίθρου που αντιμετωπίζουν σοβαρά κι επίμονα προβλήματα που εδράζουν σε φυσικά, γεωγραφικά και δημογραφικά προβλήματα
- Τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης, ένα νέο πρωτοποριακό μοντέλο για την «εδαφικοποίηση» των πολιτικών προς μια δίκαιη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα.

Από την έρευνα που προηγήθηκε φαίνεται ότι η εμπειρία και τα μαθήματα που αποκτήθηκαν (lessons learnt) από την περίοδο 2014-2020 έχουν ληφθεί ουσιαστικά υπόψη για την υλοποίηση των χωρικών στρατηγικών της επόμενης περιόδου και διαπιστώνεται ότι επιδιώκεται εκ μέρους των Χωρικών Φορέων:

- η περαιτέρω χωρική ολοκλήρωση των παρεμβάσεων μεγιστοποιώντας τον αντίκτυπο (κοινωνικό, περιβαλλοντικό, οικονομικό)
- η εμβάθυνση και συστηματικοποίηση των διεργασιών διαβούλευσης, μέσω της ευαισθητοποίησης/ενημέρωσης και συμμετοχής φορέων και πολιτών.
- η αποτελεσματική διακυβέρνηση μέσω κατανομής και διάκρισης των αρμοδιοτήτων, εκπαίδευσης των στελεχών κι στελέχωσης των υπηρεσιών

2.5 Δημοσιότητα (Επικοινωνία/ Διάχυση/ Παρακολούθηση)

Κατά την περίοδο 2014-2020 διαπιστώθηκε ότι επιτυχημένες στρατηγικές (όχι μόνο με οικονομικούς όρους) κατάφεραν να έχουν καλά αποτελέσματα και ως προς τις δράσεις δημοσιότητας και παρακολούθησης των πράξεων.

Οι δράσεις δημοσιότητας χαρακτηρίστηκαν εν πολλοίς από αποσπασματικότητα. Τηρήθηκαν όσα προβλέπονται από τις κοινοτικές κατευθύνσεις, ωστόσο στην πλειοψηφία τους οι αστικές αρχές δεν “επένδυσαν” σε δράσεις δημοσιότητας, διάχυσης και παρακολούθησης των στρατηγικών και των παρεμβάσεών τους.

Στις καλές πρακτικές καταγράφονται οι αστικές αρχές που προσέλαβαν τεχνική βοήθεια για την υλοποίηση της δημοσιότητας και κατέστη δυνατή η χάραξη μια ολοκληρωμένης επικοινωνιακής στρατηγικής, η αξιοποίηση όλων των ψηφιακών μέσων επικοινωνίας και η επιδίωξη για ανάδραση με τις τοπικές κοινωνίες.

Από την άλλη πλευρά ελλείπει των ανωτέρω, οι δράσεις δημοσιότητας αντιμετώπισαν τις ίδιες δυσκολίες με τις καθαυτές παρεμβάσεις (έλλειψη προσωπικού, ελλιπής τεχνική επάρκεια, αίσθηση μη κυριότητας).

Συμπερασματικά, στις περιπτώσεις που η δημοσιότητα αντιμετωπίστηκε ως μέρος του ευρύτερου πλάνου της χωρικής στρατηγικής και όχι ως μια αυτόνομη παράπλευρη, οριζόντια δράση επέφερε καλά και πολλαπλασιαστικά του αντικτύπου αποτελέσματα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.6 Συμβολή Χωρικών Εργαλείων στα ΕΠ των Περιφερειών – Κατανομές και στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων ανά Ταμείο και Επενδυτική Προτεραιότητα

Οι χωρικές στρατηγικές στο πλαίσιο των ΠΕΠ 2014 – 2020 αριθμούν 65 συνολικής Δημοσίας Δαπάνης πάνω από 1 δις ευρώ. Αυτές κατανέμονται στην κάθε περιφέρεια και ανά χωρική στρατηγική (Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση – ΟΧΕ, Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη – ΒΑΑ και Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων – ΤΑΠΤοΚ) όπως απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2: Κατανομή χωρικών στρατηγικών κατά είδος και Δημοσία Δαπάνη ανά Περιφέρεια

Κωδικός Επιχειρησιακού Προγράμματος	Περιφέρεια	ΔΔ Επιχειρησιακού Προγράμματος	ΒΑΑ		ΟΧΕ		ΤΑΠΤοΚ		Σύνολο	
			Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ
5	Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης	457.129.769	3	25.578.868	1	55.207.000	-	-	4	80.785.868
6	Κεντρικής Μακεδονίας	894.840.260	7	106.360.940	-	-	7	5.047.900	14	111.408.840
7	Θεσσαλίας	376.696.492	4	48.429.429	-	-	-	-	4	48.429.429
8	Ηπείρου	295.504.762	1	30.700.000	1	23.900.000	3	2.000.000	5	56.600.000
9	Δυτικής Ελλάδας	449.335.884	2	64.860.000	2	62.153.953	-	-	4	127.013.953
10	Δυτικής Μακεδονίας	294.446.136	5	41.680.000	1	36.600.000	-	-	6	78.280.000
11	Στερεάς Ελλάδας	193.228.396	3	30.150.000	2	31.400.000	-	-	5	61.550.000
12	Πελοποννήσου	254.905.332	2	17.585.000	1	12.100.000	1	19.000.000	4	48.685.000
13	Ιονίων Νήσων	201.696.536	1	27.700.000	1	14.779.000	-	-	2	42.479.000
14	Βορείου Αιγαίου	269.341.277	2	19.000.000	1	39.213.700	-	-	3	58.213.700

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αξιολόγηση Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα 2014-2020
Π4. Τελική έκθεση αξιολόγησης

Κωδικός Επιχειρησιακού Προγράμματος	Περιφέρεια	ΔΔ Επιχειρησιακού Προγράμματος	ΒΑΑ		ΟΧΕ		ΤΑΠΤοΚ		Σύνολο	
			Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ	Αριθμός	ΔΔ
15	Κρήτης	394.196.731	2	26.733.612	3	37.050.000	4	5.000.000	9	68.783.612
16	Αττικής	1.050.256.190	4	259.815.061	-	-	-	-	4	259.815.061
17	Νοτίου Αιγαίου	154.847.416	1	5.350.624	-	-	-	-	1	5.350.624
Σύνολο		5.286.425.181	37	703.943.534	13	312.403.653	15	31.047.900	65	1.047.395.087

Πηγή: Εγκεκριμένα ΠΕΠ και προγράμματα χωρικών στρατηγικών, ίδια επεξεργασία

Το 57% (ή 37 σε αριθμό) αφορούν τις Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ), το 20% (ή 13 σε αριθμό) τις Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) και το υπόλοιπο 23% (ή 15 σε αριθμό) τις Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤοΚ)⁵. Οι Περιφέρειες στις οποίες δεν ενεργοποιήθηκαν τελικά κάποια από τα αρχικά εγκεκριμένα χωρικά εργαλεία είναι: Στερεά Ελλάδα – ΟΧΕ Πολιτιστική, Περιβαλλοντική, Τουριστική Διαδρομή Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, Ιόνια Νησιά – ΟΧΕ Παλικής Κεφαλονιάς και Κρήτη – 4 ΤΑΠΤοΚ που μετατράπηκαν σε ενισχύσεις στο πλαίσιο της πανδημίας covid-19.

Ένα πρώτο συμπέρασμα είναι ότι οι ΒΑΑ ενεργοποιήθηκαν στο σύνολο των Περιφερειών, οι ΟΧΕ σε 9 από τις 13 (που κατέληξαν να είναι 8 λόγω της μη ενεργοποίησης της ΟΧΕ Παλικής Κεφαλονιάς στα Ιόνια Νησιά) ενώ οι ΤΑΠΤοΚ σε μόνο 4 από τις 13 (που μετέπειτα έγιναν 3 λόγω της ανάκλησης των ΤΑΠΤοΚ της Περιφέρειας Κρήτης). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή Δημοσίας Δαπάνης των χωρικών στρατηγικών στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό των ΠΕΠ

⁵ Επισημαίνεται ότι οι στρατηγικές ΤΑΠΤΟΚ ΕΚΤ ήταν κυρίως συμπληρωματικές των στρατηγικών ΤΑΠΤΟΚ (LEADER) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 – 2022 και του Προγράμματος Αλιεία και Θάλασσα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας 3: Ποσοστιαία κατανομή Δημοσίας Δαπάνης των χωρικών στρατηγικών στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό των ΠΕΠ

Κωδικός Επιχειρησιακού Προγράμματος	Περιφέρεια	ΔΔ Επιχειρησιακού Προγράμματος	ΒΑΑ	ΟΧΕ	ΤΑΠΤοΚ	Σύνολο
			ΔΔ	ΔΔ	ΔΔ	ΔΔ
5	Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης	457.129.769	5,60%	12,08%	-	17,67%
6	Κεντρικής Μακεδονίας	894.840.260	11,89%	-	0,56%	12,45%
7	Θεσσαλίας	376.696.492	12,86%	-	-	12,86%
8	Ηπείρου	295.504.762	10,39%	8,09%	0,68%	19,15%
9	Δυτικής Ελλάδας	449.335.884	14,43%	13,83%	-	28,27%
10	Δυτικής Μακεδονίας	294.446.136	14,16%	12,43%	-	26,59%
11	Στερεάς Ελλάδας	193.228.396	15,60%	16,25%	-	31,85%
12	Πελοποννήσου	254.905.332	6,90%	4,75%	7,45%	19,10%
13	Ιονίων Νήσων	201.696.536	13,73%	7,33%	-	21,06%
14	Βορείου Αιγαίου	269.341.277	7,05%	14,56%	-	21,61%
15	Κρήτης	394.196.731	6,78%	9,40%	1,27%	17,45%
16	Αττικής	1.050.256.190	24,74%	-	-	24,74%
17	Νοτίου Αιγαίου	154.847.416	3,46%	-	-	3,46%
Σύνολο		5.286.425.181	13,32%	5,91%	0,59%	19,81%

Πηγή: Εγκεκριμένα ΠΕΠ και προγράμματα χωρικών στρατηγικών, ιδία επεξεργασία

Σχεδόν 20% του συνολικά εγκεκριμένου Π/Υ των ΠΕΠ διατέθηκαν σε χωρικές στρατηγικές με παραπάνω από 2/3 αυτού να διατίθεται σε ΒΑΑ, λιγότερο από 1/3 σε ΟΧΕ και ελάχιστα σε ΤΑΠΤοΚ.

Οι Περιφέρειες που κατένειμαν σημαντικό ποσοστό του εγκεκριμένου Π/Υ του Επιχειρησιακού Προγράμματός τους σε χωρικές στρατηγικές είναι κατά σειρά η Στερεά Ελλάδα (31,85%), η Δυτική Ελλάδα (28,27%) και η Δυτική Μακεδονία (26,59%) ενώ στον αντίποδα βρίσκεται το Νότιο Αιγαίο με μόλις 3,46%. Σε όρους τύπου χωρικής στρατηγικής ανά Περιφέρεια, προκύπτει ότι σχεδόν το ¼ της ΔΔ του ΠΕΠ Αττικής διατέθηκε για την εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης αστικής ανάπτυξης (που αποτελεί αναμενόμενα και το μεγαλύτερο ποσοστό στη Χώρα) ενώ αντίστοιχα η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει ένα περισσότερο μετριασμένο ποσοστό σε ΒΑΑ. Όσον αφορά τις ΟΧΕ, η Στερεά Ελλάδα είναι η Περιφέρεια που διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό ΔΔ στο Επιχειρησιακό της Πρόγραμμα (λόγω κυρίως της ΟΧΕ ΛΑΠ Ασωπού) και ακολουθεί το Βόρειο Αιγαίο (λόγω της ΟΧΕ για τα μικρά νησιά) ενώ στις ΤΑΠΤοΚ αναδεικνύεται ότι η Πελοπόννησος διαθέτει συγκριτικά αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό ΔΔ του Επιχειρησιακού Προγράμματός της.

Σε όρους Δημοσίας Δαπάνης εγκεκριμένων χωρικών στρατηγικών, παραπάνω από 67% αφορά σε ΒΑΑ, σχεδόν το 30% σε ΟΧΕ και ένα μικρό ποσοστό που αφορά σε σχεδόν 3% αφορά σε ΤΑΠΤοΚ όπως παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα ανά Περιφέρεια.

Πίνακας 4: Ποσοστιαία κατανομή Δημοσίας Δαπάνης των χωρικών στρατηγικών στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό των χωρικών στρατηγικών

Κωδικός Επιχειρησιακού Προγράμματος	Περιφέρεια	ΔΔ Χωρικών Στρατηγικών	BAA	ΟΧΕ	ΤΑΠΤοΚ	Σύνολο
			ΔΔ	ΔΔ	ΔΔ	ΔΔ
5	Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης	80.785.868	31,66%	68,34%	-	100,00%
6	Κεντρικής Μακεδονίας	111.408.840	95,47%	-	4,53%	100,00%
7	Θεσσαλίας	48.429.429	100,00%	-	-	100,00%
8	Ηπείρου	56.600.000	54,24%	42,23%	3,53%	100,00%
9	Δυτικής Ελλάδας	127.013.953	51,07%	48,93%	-	100,00%
10	Δυτικής Μακεδονίας	78.280.000	53,24%	46,76%	-	100,00%
11	Στερεάς Ελλάδας	61.550.000	48,98%	51,02%	-	100,00%
12	Πελοποννήσου	48.685.000	36,12%	24,85%	39,03%	100,00%
13	Ιονίων Νήσων	42.479.000	65,21%	34,79%	-	100,00%
14	Βορείου Αιγαίου	58.213.700	32,64%	67,36%	-	100,00%
15	Κρήτης	68.783.612	38,87%	53,86%	7,27%	100,00%
16	Αττικής	259.815.061	100,00%	-	-	100,00%
17	Νοτίου Αιγαίου	5.350.624	100,00%	-	-	100,00%
Σύνολο		1.047.395.087	67,21%	29,83%	2,96%	100,00%

Πηγή: Εγκεκριμένα προγράμματα χωρικών στρατηγικών, ίδια επεξεργασία

Το ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει από τον προηγούμενο πίνακα είναι ότι οι Περιφέρειες Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Θεσσαλίας εξειδίκευσαν εξ' ολοκλήρου τη στρατηγική τους με χωρικές στρατηγικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, μια τακτική που σχεδόν εξ' ολοκλήρου ακολούθησε και η Κεντρική Μακεδονία. Ως προς το χωρικό εργαλείο των ΟΧΕ, σημαντική προτίμηση έναντι των ΒΑΑ επέδειξαν οι Περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Βορείου Αιγαίου και Κρήτης ενώ σχεδόν ισότιμη χρήση των χωρικών εργαλείων (ΒΑΑ, ΟΧΕ και ΤΑΠΤοΚ) έκανε μόνο η Πελοπόννησος.

Ως προς τα στοιχεία υλοποίησης των χωρικών στρατηγικών ανά χωρικό εργαλείο παρουσιάζεται ο επόμενος πίνακας:

Πίνακας 5: Κατανομή και χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων (πλην μεταφερόμενων και αποχαρακτηρισμένων) ανά τύπο χωρικής στρατηγικής

Τύπος παρέμβασης	Συνολική ΔΔ	Αριθμός ενταγμένων έργων (Σύνολο)	Ενταγμένα έργα - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Νομικές Δεσμεύσεις - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Πληρωμές - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	% ενταγμένων έργων (σύνολο) στο συνολικό Π/Υ ενταγμένων έργων	% ενταγμένων έργων (σύνολο) στο συνολικό Π/Υ τύπου χωρικού εργαλείου	% νομικών δεσμεύσεων (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)	% πληρωμών (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)
ΒΑΑ	703.943.534	2.911	374.749.415	316.448.415	212.567.676	64,25%	53,24%	84,44%	56,72%
ΟΧΕ	312.403.653	241	186.207.274	150.779.617	95.955.499	31,92%	59,60%	80,97%	51,53%
ΤΑΠΤΟΚ	31.047.900	83	22.321.714	20.396.294	8.865.193	3,83%	71,89%	91,37%	39,72%
Σύνολο	1.047.395.087	3.235	583.278.402	487.624.326	317.388.367	100,00%	55,69%	83,60%	54,41%

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ιδία επεξεργασία

Χαρακτηριστικό είναι ότι από τα 3.235 ενταγμένα έργα χωρικών στρατηγικών στα ΠΕΠ⁶, η συντριπτική τους πλειοψηφία (2.911 έργα ή σχεδόν 90% επί του συνόλου) αφορούν έργα ΒΑΑ. Τα υπόλοιπα ποσοστά είναι σχεδόν 7,5% σε ΟΧΕ και περίπου 2,5% σε ΤΑΠΤΟΚ. Σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης, σχεδόν τα 2/3 (ή 64,25%) της συνολικής ΔΔ αφορά σε έργα ΒΑΑ, περίπου το 1/3 (31,92%) σε έργα ΟΧΕ και ένα πολύ μικρό ποσοστό σε έργα ΤΑΠΤΟΚ (3,83%).

Στις επόμενες στήλες αποτυπώνονται τα χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης των ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών ανά τύπο χωρικού εργαλείου (σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης) με τα έργα ΤΑΠΤΟΚ να εμφανίζουν καλύτερη εικόνα ως προς το ποσοστό ενταγμένων έργων στο συνολικά εγκεκριμένο Π/Υ των ΤΑΠΤΟΚ αλλά και ποσοστό νομικών δεσμεύσεων στα ενταγμένα. Τα έργα ΒΑΑ υπερβαίνουν το 1/2 σε όρους ποσοστού ενταγμένων έργων στο συνολικά εγκεκριμένο Π/Υ των ΒΑΑ και οι ΟΧΕ καταγράφουν λίγο καλύτερη πορεία (με ποσοστό σχεδόν 60%). Η εικόνα φαίνεται να αντιστρέφεται σε όρους πληρωμών προς τα ενταγμένα, ομολογουμένως όμως με ποσοστά που κινούνται σε μέτρια επίπεδα επιδεικνύοντας ότι κατά τη λήξη της προγραμματικής περιόδου υπήρξε ακόμη σημαντικό έδαφος που

⁶ Με στοιχεία ΟΠΣ 9/1/2024 – Αναφέρεται και στις επιχορηγήσεις των επιχειρήσεων και δεν περιλαμβάνει τα αποχαρακτηρισμένα και μεταφερόμενα έργα.

δεν καλύφθηκε και μεταφέρεται εντός του 2024 ή στην επόμενη προγραμματική περίοδο (έργα phasing ή μεταφερόμενα) που αφορά κυρίως έργα ΤΑΠΤοΚ και λιγότερο έργα ΒΑΑ.

Έχει ενδιαφέρον να εξεταστούν επίσης τα χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης των ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών ανά διαρθρωτικό και επενδυτικό ταμείο (ΕΔΕΤ) (σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης).

Πίνακας 6: Κατανομή και χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων (πλην μεταφερόμενων και αποχαρκτηρισμένων) ανά Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ)

Ταμείο	Συνολική ΔΔ	Αριθμός ενταγμένων έργων (Σύνολο)	Ενταγμένα έργα - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Νομικές Δεσμεύσεις - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Πληρωμές - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	% ενταγμένων έργων (σύνολο) στο συνολικό Π/Υ ενταγμένων έργων	% ενταγμένων έργων (σύνολο) στο συνολικό Π/Υ ταμείου	% νομικών δεσμεύσεων (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)	% πληρωμών (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)
ΕΤΠΑ	878.303.508	2.892	508.642.417	416.390.222	266.451.201	87,20%	57,91%	81,86%	52,38%
ΕΚΤ	169.091.579	343	74.635.985	71.234.104	50.937.167	12,80%	44,14%	95,44%	68,25%
Σύνολο	1.047.395.087	3.235	583.278.402	487.624.326	317.388.367	100,00%	55,69%	83,60%	54,41%

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Στην κατανομή των ενταγμένων παρεμβάσεων υπερτερεί σαφώς και αναμενόμενα το ΕΤΠΑ με 2.892 έργα (ή το 89,4% του συνόλου) ενώ το ΕΚΤ αφορά μόνο 343 έργα (ή το 10,6% του συνόλου). Η ίδια εικόνα παρατηρείται και σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης, όπου το 87,2% της συνολικής ΔΔ αφορά σε έργα ΕΤΠΑ και το 12,8% σε έργα ΕΚΤ. Στις επόμενες στήλες αποτυπώνονται τα χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης των ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών ανά ταμείο (σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης). Τα έργα ΕΤΠΑ εμφανίζουν καλύτερη εικόνα ως προς το ποσοστό ενταγμένων έργων στο συνολικά εγκεκριμένο Π/Υ των έργων ΕΤΠΑ (57,91%) αλλά στα ποσοστά νομικών δεσμεύσεων και πληρωμών στα ενταγμένα καταγράφεται καλύτερη πορεία στα έργα ΕΚΤ. Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται το τμήμα των ενταγμένων έργων που θα ολοκληρωθεί εντός του 2024 ή κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο (έργα phasing ή μεταφερόμενα) που αφορά περισσότερο έργα ΕΤΠΑ και λιγότερο έργα ΕΚΤ.

Στους επόμενους πίνακες και επόμενα γραφήματα παρουσιάζεται η περαιτέρω εξειδίκευση των παραπάνω ανά χωρικό εργαλείο.

Αξιολόγηση Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα 2014-2020
Π4. Τελική έκθεση αξιολόγησης

Πίνακας 7: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ)

Χωρικό Εργαλείο	Ταμείο	Συνολική ΔΔ	Αριθμός ενταγμένων έργων (Σύνολο)	Αριθμός ενταγμένων έργων (% επί του Συνόλου)	Ενταγμένα έργα - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Ενταγμένα έργα - % επί του Συνόλου (Συγχρ. ΔΔ)	Νομικές Δεσμεύσεις - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Νομικές Δεσμεύσεις - % επί του Συνόλου (Συγχρ. ΔΔ)	Πληρωμές - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	Πληρωμές - % επί του Συνόλου (Συγχρ. ΔΔ)
ΒΑΑ	ΕΤΠΑ	569.013.855	2.607	80,59%	310.690.186	53,27%	255.433.095	52,38%	167.508.764	52,78%
	ΕΚΤ	134.929.679	304	9,40%	64.059.229	10,98%	61.015.320	12,51%	45.058.912	14,20%
	Σύνολο ΒΑΑ	703.943.534	2.911	89,98%	374.749.415	64,25%	316.448.415	64,90%	212.567.676	66,97%
ΟΧΕ	ΕΤΠΑ	296.539.653	230	7,11%	184.713.804	31,67%	149.287.041	30,62%	95.633.827	30,13%
	ΕΚΤ	15.864.000	11	0,34%	1.493.469	0,26%	1.492.576	0,31%	321.672	0,10%
	Σύνολο ΟΧΕ	312.403.653	241	7,45%	186.207.274	31,92%	150.779.617	30,92%	95.955.499	30,23%
ΤΑΠΤοΚ	ΕΤΠΑ	12.750.000	55	1,70%	13.238.427	2,27%	11.670.086	2,39%	3.308.609	1,04%
	ΕΚΤ	18.297.900	28	0,87%	9.083.287	1,56%	8.726.208	1,79%	5.556.583	1,75%
	Σύνολο ΤΑΠΤοΚ	31.047.900	83	2,57%	22.321.714	3,83%	20.396.294	4,18%	8.865.193	2,79%
Σύνολο		1.047.395.087	3.235	100,00%	583.278.402	100,00%	487.624.326	100,00%	317.388.367	100,00%

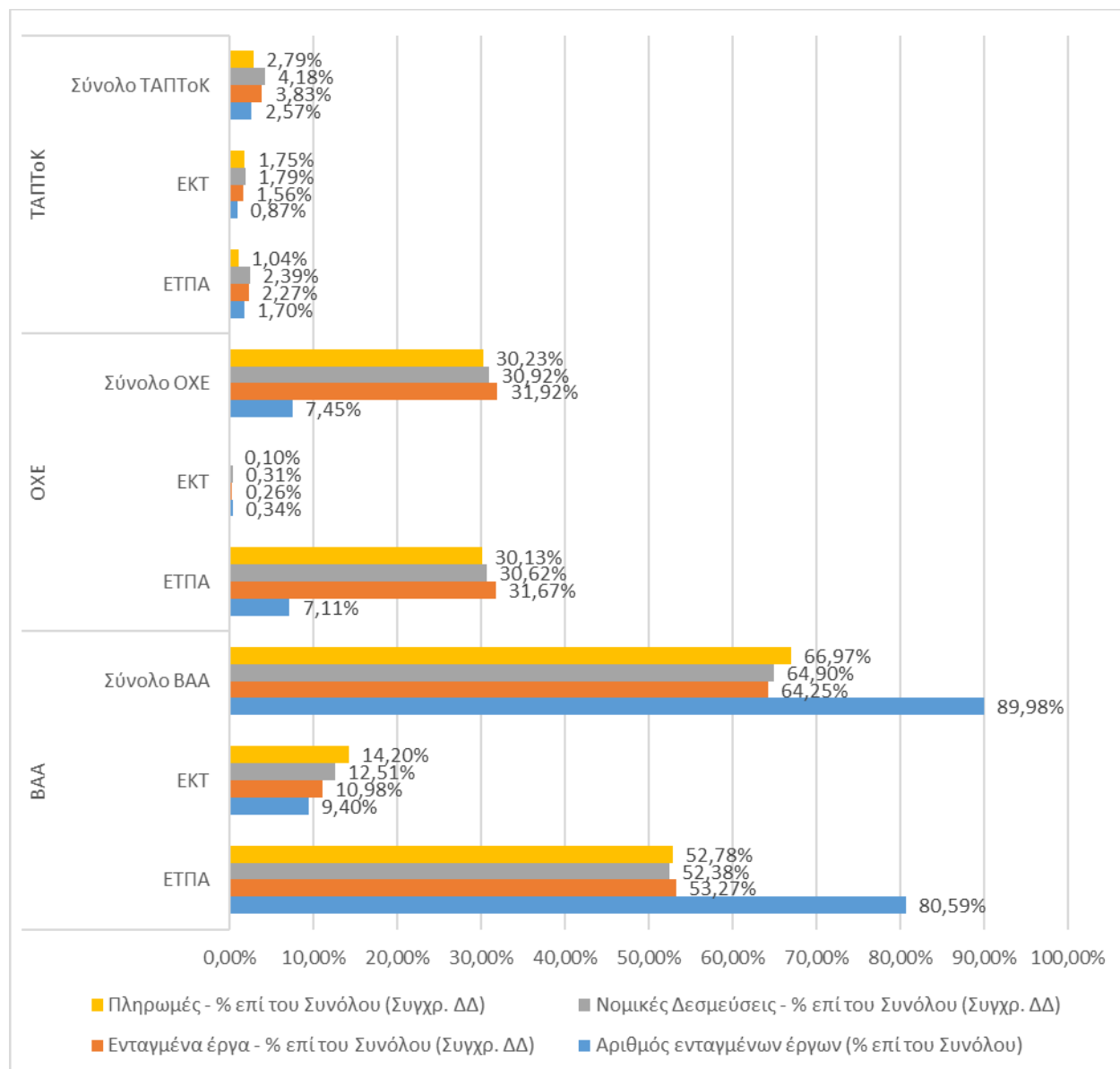
Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γράφημα 4: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ)

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Προκύπτει η σαφής χρηματοδοτική βαρύτητα των χωρικών εργαλείων ΒΑΑ, τόσο σε έργα ΕΤΠΑ όσο και σε ΕΚΤ όπου κατανέμονται το 80,59% των 3.235 έργων στο ΕΤΠΑ και το 9,4% σε έργα ΕΚΤ. Ταυτόχρονα, τα έργα ΕΤΠΑ των ΒΑΑ αντιστοιχούν στο 53,27% της συνολικής συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης στα ενταγμένα έργα ενώ τα έργα ΕΚΤ στο σχεδόν 11%. Αντίστοιχη υπεροχή καταγράφεται και σε όρους νομικών δεσμεύσεων και πληρωμών.

Αναφορικά στην ανάλυση των στοιχείων υλοποίησης των ενταγμένων έργων που παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα και γράφημα, παρατηρείται μετριασμένη επίδοση των χωρικών εργαλείων ΒΑΑ και ΟΧΕ στο ποσοστό ενταγμένων έργων ΕΤΠΑ στο συνολικό

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

προϋπολογισμό του ταμείου με εξαίρεση τα ΤΑΠΤοΚ όπου καταγράφεται υπερδέσμευση⁷. Μέτρια επίδοση καταδεικνύεται επίσης στα έργα ΕΚΤ με εξαίρεση τις ΟΧΕ όπου η επίδοση είναι μικρή με ποσοστό 9,41%. Τα ποσοστά νομικών δεσμεύσεων κινούνται σε πολύ ικανοποιητικά επίπεδα σε αντίθεση με τα ποσοστά πληρωμών που καταγράφονται μέτριες προς χαμηλές επιδόσεις και υποδεικνύουν τα επίπεδα απορροφητικότητας και την ανάγκη τμηματοποίησης των έργων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα έργα ΕΚΤ των ΟΧΕ με ποσοστό πληρωμών μόλις 21,54% και στα έργα ΕΤΠΑ των ΤΑΠΤοΚ με αντίστοιχο ποσοστό 24,99%.

Πίνακας 8: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ)

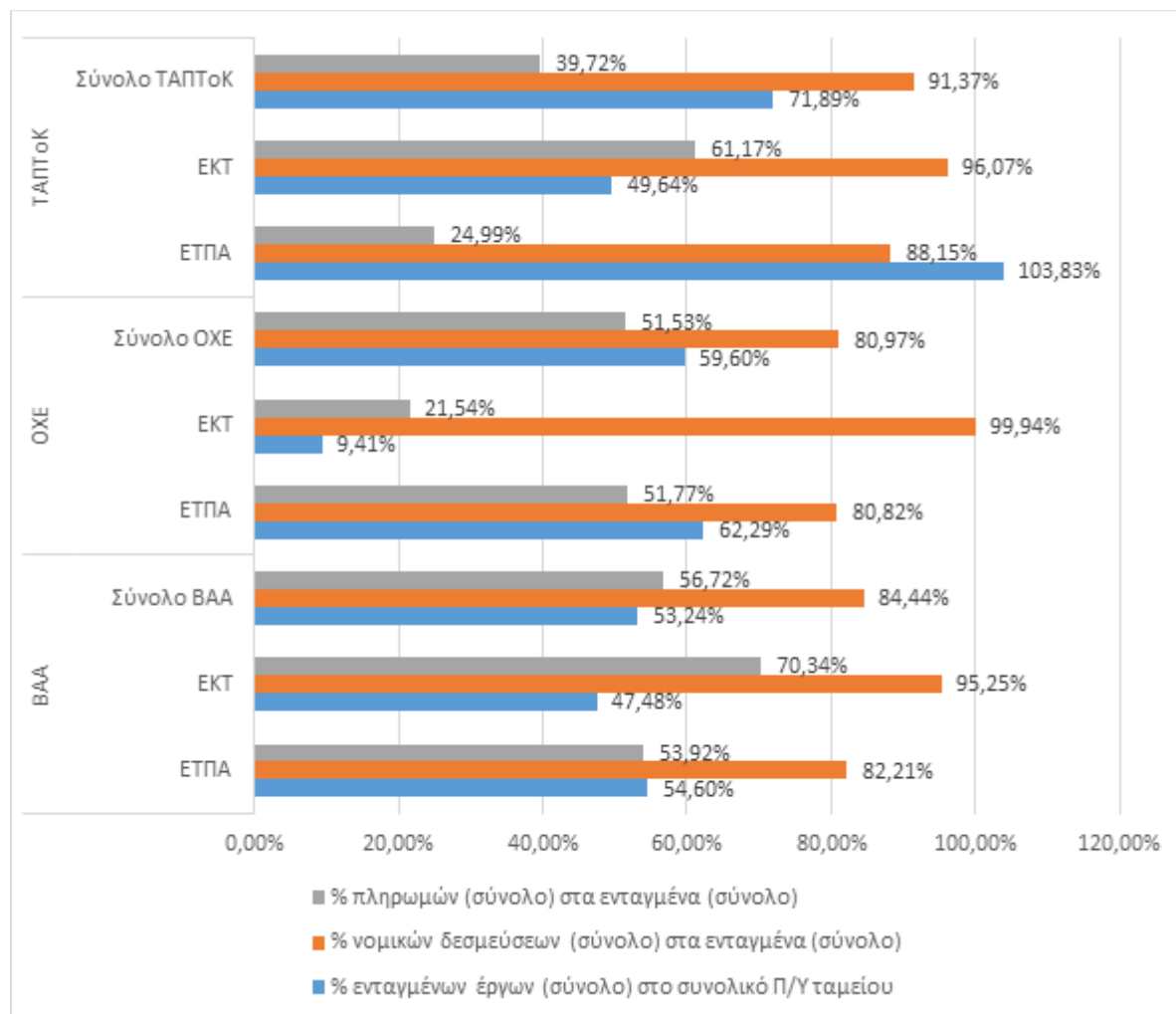
Χωρικό Εργαλείο	Ταμείο	Συνολική ΔΔ	Αριθμός ενταγμένων έργων (Σύνολο)	Ενταγμένα έργα - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	% ενταγμένων έργων (σύνολο) στο συνολικό Π/Υ ταμείου	Νομικές Δεσμεύσεις - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	% νομικών δεσμεύσεων (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)	Πληρωμές - Σύνολο (Συγχρ. ΔΔ)	% πληρωμών (σύνολο) στα ενταγμένα (σύνολο)
1	2	3	4	5	6 = 5/3	7	8 = 7/5	9	10 = 9/5
ΒΑΑ	ΕΤΠΑ	569.013.855	2.607	310.690.186	54,60%	255.433.095	82,21%	167.508.764	53,92%
	ΕΚΤ	134.929.679	304	64.059.229	47,48%	61.015.320	95,25%	45.058.912	70,34%
	Σύνολο ΒΑΑ	703.943.534	2.911	374.749.415	53,24%	316.448.415	84,44%	212.567.676	56,72%
ΟΧΕ	ΕΤΠΑ	296.539.653	230	184.713.804	62,29%	149.287.041	80,82%	95.633.827	51,77%
	ΕΚΤ	15.864.000	11	1.493.469	9,41%	1.492.576	99,94%	321.672	21,54%
	Σύνολο ΟΧΕ	312.403.653	241	186.207.274	59,60%	150.779.617	80,97%	95.955.499	51,53%
ΤΑΠΤοΚ	ΕΤΠΑ	12.750.000	55	13.238.427	103,83%	11.670.086	88,15%	3.308.609	24,99%
	ΕΚΤ	18.297.900	28	9.083.287	49,64%	8.726.208	96,07%	5.556.583	61,17%
	Σύνολο ΤΑΠΤοΚ	31.047.900	83	22.321.714	71,89%	20.396.294	91,37%	8.865.193	39,72%
Σύνολο		1.047.395.087	3.235	583.278.402	55,69%	487.624.326	83,60%	317.388.367	54,41%

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

⁷ Υπενθυμίζεται ότι οι ΤΑΠΤοΚ, με εξαίρεση την ΤΑΠΤοΚ Αρκαδίας, ήταν συμπληρωματικές των στρατηγικών ΤΑΠΤοΚ (LEADER) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 – 2022 και του Προγράμματος Αλιεία και Θάλασσα.

Γράφημα 5: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων ανά χωρικό εργαλείο και Ευρωπαϊκό Διαρθρωτικό και Επενδυτικό Ταμείο (ΕΔΕΤ)

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Η ανάλυση ανά επενδυτική προτεραιότητα σε επίπεδο χώρας καταδεικνύει τη σαφή υπεροχή στον αριθμό ενταγμένων έργων της 3a (που αφορά το 1/3 των συνολικά ενταγμένων έργων ή 32,18%), της 2b (που αφορά παραπάνω από 1/5 των συνολικά ενταγμένων έργων ή 21,14%), της 3c (που αφορά επίσης παραπάνω από 1/5 των συνολικά ενταγμένων έργων ή 21,05%) και της 8iii (που αφορά το 6,77 των συνολικά ενταγμένων έργων), γεγονός όμως που συνδέεται με τον υψηλό αριθμό των κρατικών ενισχύσεων που χρηματοδοτήθηκαν από αυτές τις επενδυτικές προτεραιότητες. Στο επίπεδο των μη κρατικών ενισχύσεων διαφαίνεται μια ένταση των χωρικών στρατηγικών στην ενεργοποίηση των επενδυτικών προτεραιοτήτων 6a και 6c που καταλαμβάνουν το 3,52% και το 2,84% των συνολικά ενταγμένων έργων. Τα έργα που κατά βάση χρηματοδοτήθηκαν αφορούν κυρίως τον πολιτισμό, την προστασία περιβάλλοντος και φύσης (βιοποικιλότητα και πράσινη υποδομή) ή βελτίωσης περιβαλλοντικών παραμέτρων (ποιότητα αέρα, αποφυγή εκπομπών αερίων θερμοκηπίου) και δημιουργίας – ανάπτυξης – ανάδειξης ποδηλατοδρόμων και μονοπατιών ή παρεμβάσεις τοπικής ανάπτυξης σε αστικές και αγροτικές περιοχές. Η έμφαση σε αυτές τις επενδυτικές προτεραιότητες (καθώς και στην 7b που αφορά παρεμβάσεις στο οδικό δίκτυο), γίνεται αναμενόμενα εμφανής και σε όρους

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

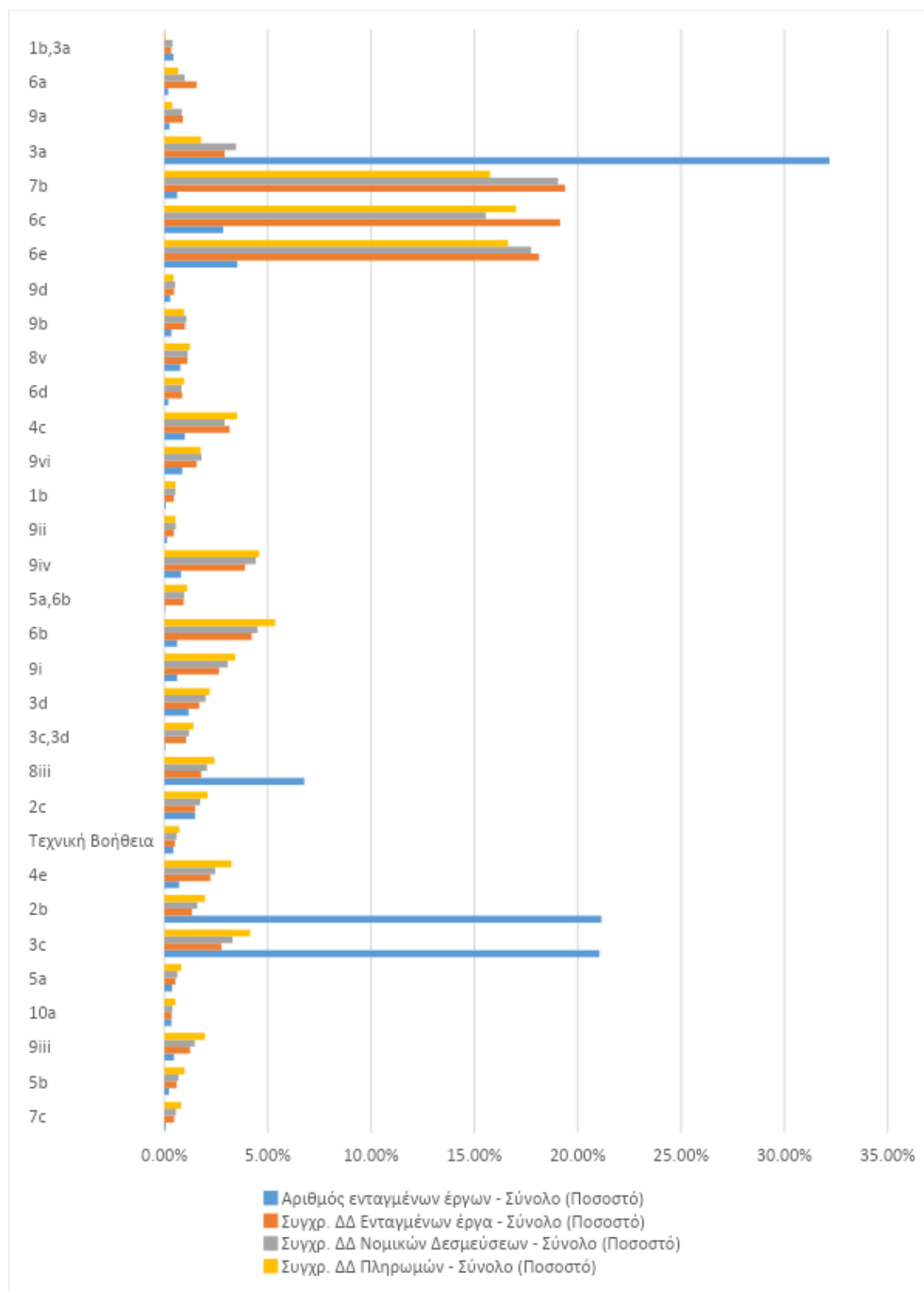
συγχρηματοδοτούμενης δαπάνης καθώς τα έργα που εντάσσονται σε αυτές είναι κατά κανόνα έργα υποδομών υψηλού προϋπολογισμού. Στο παρακάτω γράφημα αποδίδεται η ποσοστιαία κατανομή των ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά επενδυτική προτεραιότητα στη χώρα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

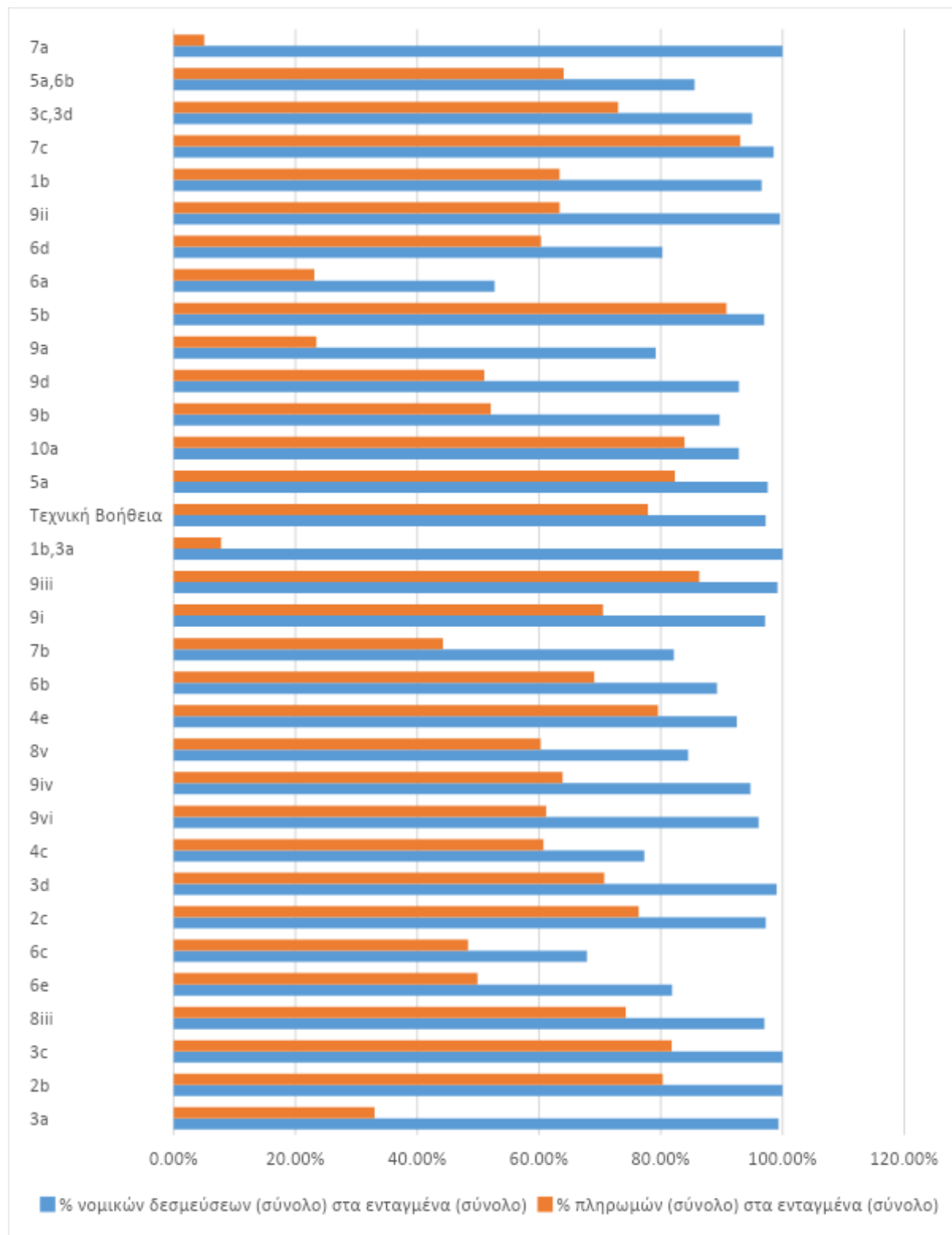
Γράφημα 6: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών και χρηματοδοτικών στοιχείων υλοποίησής τους ανά επενδυτική προτεραιότητα στη χώρα

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Τα χρηματοδοτικά στοιχεία υλοποίησης των ενταγμένων έργων ανά επενδυτική προτεραιότητα σε όρους νομικών δεσμεύσεων και πληρωμών προς ενταγμένα έργα (συγchr. ΔΔ) παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.

Γράφημα 7: Στοιχεία υλοποίησης ενταγμένων έργων χωρικών στρατηγικών ανά επενδυτική προτεραιότητα στη Χώρα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ίδια επεξεργασία

Παρατηρείται στο ποσοστό των νομικών δεσμεύσεων/ενταγμένα (συγchr. ΔΔ) μια αρκετά καλή εικόνα, εντούτοις οι επενδυτικές προτεραιότητες που έλαβαν το μεγαλύτερο μερίδιο σε όρους συγχρηματοδοτούμενης δημοσίας δαπάνης (7b, 6c και 6e) κατατάσσονται στις τελευταίες θέσεις, ενώ η χειρότερη επίδοση ανήκει στην επενδυτική προτεραιότητα 6a με ποσοστό 52,71% (έργα διαχείρισης οικιακών αποβλήτων και οικιακών απορριμμάτων). Στην τελευταία εξεταζόμενη παράμετρο, του ποσοστού πληρωμών προς τα ενταγμένα (συγchr. ΔΔ) παρουσιάζεται συνολικά μια μέτρια επίδοση οφειλόμενη κατά κύριο λόγο στις ίδιες επενδυτικές προτεραιότητες που αναφέρθηκαν καθώς και στην 3a (έργα κρατικών ενισχύσεων), 9a (υποδομές στον τομέα της υγείας και άλλες κοινωνικές υποδομές), 6a (έργα διαχείρισης οικιακών αποβλήτων και οικιακών απορριμμάτων), 1b-3a (επένδυση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις) και 7a (έργο αναβάθμισης λιμενικών υποδομών σε ΔΕΔ-Μ).

Η περαιτέρω εξειδίκευση των παραπάνω ανά χωρικό εργαλείο κατέδειξε ότι τα παραπάνω ισχύουν κατά ένα συντριπτικό ποσοστό αναφορικά στις ΒΑΑ και πολύ λιγότερο για τις ΟΧΕ και τα ΤΑΠΤοΚ όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα. Εξάριση αποτελεί η επενδυτική προτεραιότητα 6c (έργα τουρισμού και πολιτισμού) όπου οι ΟΧΕ καταλαμβάνουν περίπου αντίστοιχο ποσοστό με τις ΒΑΑ και η 3d (έργα κρατικών ενισχύσεων σε προηγμένες υπηρεσίες στήριξης για ΜΜΕ και ανάπτυξης και προβολής τουριστικών, πολιτιστικών και δημιουργικών υπηρεσιών ΜΜΕ) όπου υπερτερούν οι ΟΧΕ.

Πίνακας 9: Κατανομή ενταγμένων έργων χωρικών εργαλείων κατά χωρικό εργαλείο και επενδυτική προτεραιότητα

Κωδικός Επενδυτικής Προτεραιότητας	ΒΑΑ	ΟΧΕ	ΤΑΠΤοΚ	Σύνολο
3a	29,27%	1,98%	0,93%	32,18%
2b	21,14%	0,00%	0,00%	21,14%
3c	21,05%	0,00%	0,00%	21,05%
8iii	6,65%	0,12%	0,00%	6,77%
6e	3,43%	0,09%	0,00%	3,52%
6c	1,27%	1,51%	0,06%	2,84%
2c	1,08%	0,40%	0,00%	1,48%
3d	0,06%	1,11%	0,00%	1,17%
4c	0,53%	0,28%	0,19%	0,99%
9vi	0,00%	0,00%	0,87%	0,87%
9iv	0,80%	0,00%	0,00%	0,80%
8v	0,59%	0,19%	0,00%	0,77%
4e	0,71%	0,00%	0,00%	0,71%
6b	0,09%	0,40%	0,12%	0,62%
9i	0,59%	0,03%	0,00%	0,62%
7b	0,25%	0,31%	0,06%	0,62%
9iii	0,46%	0,00%	0,00%	0,46%

Αξιολόγηση Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα 2014-2020
Π4. Τελική έκθεση αξιολόγησης

Κωδικός Επενδυτικής Προτεραιότητας	ΒΑΑ	ΟΧΕ	ΤΑΠΤοΚ	Σύνολο
1b,3a	0,09%	0,34%	0,00%	0,43%
Τεχνική Βοήθεια	0,43%	0,00%	0,00%	0,43%
5a	0,34%	0,03%	0,00%	0,37%
10a	0,34%	0,00%	0,00%	0,34%
9b	0,15%	0,19%	0,00%	0,34%
9d	0,00%	0,00%	0,28%	0,28%
9a	0,22%	0,03%	0,00%	0,25%
5b	0,12%	0,09%	0,00%	0,22%
6a	0,06%	0,12%	0,00%	0,19%
6d	0,03%	0,09%	0,06%	0,19%
9ii	0,12%	0,00%	0,00%	0,12%
7c	0,00%	0,06%	0,00%	0,06%
1b	0,06%	0,00%	0,00%	0,06%
3c,3d	0,03%	0,00%	0,00%	0,03%
5a,6b	0,00%	0,03%	0,00%	0,03%
7a	0,00%	0,03%	0,00%	0,03%
Σύνολο	89,98%	7,45%	2,57%	100,00%

Πηγή: ΟΠΣ (εξαγωγή δεδομένων 9/1/2024), ιδία επεξεργασία

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3. Προκλήσεις, Μέτρα αντιμετώπισης, Καλές πρακτικές, Συστάσεις βελτίωσης

3.1 Προκλήσεις, Μέτρα αντιμετώπισης, Καλές πρακτικές, Συστάσεις βελτίωσης

Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση των Στρατηγικών Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης για την ΠΠ 2014-2020 ανέδειξαν μια σειρά από **προκλήσεις** σε διάφορους τομείς. Ομαδοποιώντας τις σημαντικότερες από αυτές, είναι σημαντικό να επισημανθούν:

- οι **καθυστερήσεις** στη σύνταξη των Οδηγών για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των ΟΧΕ/ ΟΧΕ-ΒΑΑ και ΤΑΠΤοΚ, στην παροχή κατευθύνσεων και στην έναρξη υλοποίησης των Χωρικών Στρατηγικών, στις αδειοδοτικές και εγκριτικές διαδικασίες.
- η **περιορισμένη κατανόηση του ολοκληρωμένου χαρακτήρα** των παρεμβάσεων, της συμπληρωματικότητας και των συνεργειών τους με αποτέλεσμα να υλοποιούνται αποσπασματικά έργα χωρίς την απαιτούμενη συνοχή σε όλα τα επίπεδα ολοκληρωμένης και βιώσιμης ανάπτυξης
- η **περιορισμένη γνώση και εμπειρία στο συνεκτικό στρατηγικό σχεδιασμό** σε συνδυασμό με το **ασθενές αίσθημα κυριότητας** των Χωρικών Στρατηγικών από τους Χωρικούς Φορείς
- η **μη αποτελεσματική διαβούλευση** με αιχμή τις αποσπασματικές, μη αντιπροσωπευτικές διαβουλεύσεις σε ένα πλαίσιο **μη απαίτησης για διαρκή διαβούλευση**
- η **ελλειμματική διακυβέρνηση** που οφείλεται στην έλλειψη απουσία σαφών οργανογραμμάτων (των σχημάτων διακυβέρνησης) με διακριτές αρμοδιότητες και ιεραρχήσεις ρόλων και διαδικασιών
- η **περιορισμένη ωριμότητα των έργων** που οφείλεται σε μια σειρά αιτιών και αφορούν την υποστελέχωση των υπηρεσιών των Χωρικών Φορέων και την έλλειψη τεχνογνωσίας για την ωρίμανση των έργων
- η **ανεπάρκεια στις δράσεις κοινωνικής ένταξης**, στις δράσεις ισχυρού αντικτύπου σε αποστερημένες περιοχές με κοινωνικές ανισότητες
- η **ανεπάρκεια στις δράσεις επικοινωνίας/διάχυσης** των αποτελεσμάτων των Χωρικών Στρατηγικών

Παρατηρήθηκαν ωστόσο και **καλές πρακτικές** που εντοπίστηκαν σε πτυχές σχεδιασμού ή υλοποίησης, σε μικρές χωρικές ενότητες ή περιφερειακό επίπεδο, σε ζητήματα διακυβέρνησης, διαβουλεύσεων, καινοτομίας, συνεργασίας και προστιθέμενης αξίας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των **δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης** (ανάπτυξη **Αστικού Παρατηρητηρίου**), για την καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης σε επίπεδο Δήμου

- **Αξιολόγηση στρατηγικών** προς ένταξη με συγκεκριμένα τεχνικά κριτήρια και συγκριτικά μεταξύ τους ώστε να διασφαλιστεί η **ωριμότητα** των προτεινόμενων δράσεων
- Σύσταση **ειδικών φορέων διαβούλευσης** εντός των Χωρικών Φορέων που αναλαμβάνουν αυτοτελώς την ευθύνη της υλοποίησης και φέρουν την κυριότητα των προγραμμάτων (ownership)
- **Σχήματα διακυβέρνησης** και σχήματα **διαβούλευσης** χωρικών στρατηγικών που βρίσκονται σε συνάφεια και **αρμονία με το προτεινόμενο χωρικό πλαίσιο και χωρικό τύπο**
- **Συμμετοχική διαβούλευση σε θεματικό πλαίσιο**, όχι αυστηρά σε χωρικό προσδιορισμό και υποστήριξη από ακαδημαϊκά ιδρύματα
- Δημιουργία **ψηφιακών πλατφορμών διαβούλευσης** και ενημέρωσης για τη Χωρική Στρατηγική, το χρονοδιάγραμμα, τις επιπτώσεις του έργου και **σημείων επαφής** (τηλεφωνικές δομές) για συλλογή προβλημάτων και κατανομή τους στους αρμόδιους φορείς του εταιρικού σχήματος
- Συγκροτημένες **στρατηγικές δημοσιότητας** που υποστηρίχθηκαν από **τεχνική βοήθεια** και μεγάλα γεγονότα διάχυσης αποτελεσμάτων στο ευρύ κοινό
- Μέσα **ψηφιακής καινοτομίας** (ψηφιακός ξεναγός) και **υποστηρικτικές δομές επιχειρηματικότητας** (θερμοκοιτίδες και επιταχυντές επιχειρήσεων) με στόχο την συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού
- Ενίσχυση των **δεξιοτήτων εργαζομένων και ανέργων ατόμων με αναπηρία**, με δυνατότητα πρόσβασης οικονομικά αδυνάτων σε ενισχυτική διδασκαλία.
- **Δομές αντιμετώπισης της φτώχειας** (κοινωνικό εστιατόριο, κέντρα ημέρας αστέγων) και κοινωνικής ένταξης (κέντρα ένταξης μεταναστών, κέντρα κοινότητας)
- Σύσταση **Δικτύου Επιχειρήσεων** και επιδότηση επιχειρήσεων ενταγμένων στο **Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ)**, για τις δαπάνες συμμόρφωσής τους με τις προδιαγραφές του ΤΣΠ ή εκσυγχρονισμού τους.

Για την τρέχουσα **ΠΠ 2021-2027**, η ΕΥΣΣΑ έχει ήδη λάβει **μέτρα αντιμετώπισης** των παραπάνω προκλήσεων με τα σημαντικότερα να έχουν ως εξής:

✗ **Αντιμετώπιση καθυστερήσεων:**

- Δυνατότητα επικαιροποίησης προηγούμενων στρατηγικών (2014-2020)
- Έγκαιρη παροχή κατευθύνσεων προς τις Διαχειριστικές Αρχές των ΠΕΠ
- Έγκαιρος προσδιορισμός περιοχών παρέμβασης στα ΠΕΠ

✗ **Ενδυνάμωση Χωρικών Φορέων για ολοκληρωμένη, σύγχρονη προσέγγιση της χωρικής ανάπτυξης:**

- Κατευθύνσεις για ενσωμάτωση σύγχρονων πολιτικών
- Διακριτό Πρόγραμμα Ενδυνάμωσης Δικαιούχων - Πρόγραμμα TB (Capacity building)
- Σύσταση τοπικών και περιφερειακών ομάδων υποστήριξης
- Ειδική μονάδα και Θεματικό Δίκτυο ΟΧΕ
- Συνεχής ανατροφοδότηση προς τους Χωρικούς Φορείς

- Υπηρεσίες υποστήριξης για την ωρίμανση έργων
- Δυνατότητα χρηματοδότησης μελετών από το Πρόγραμμα
- ✶ **Παροχή Κατευθύνσεων για συνεχή ουσιαστική διαβούλευση:**
- ✶ **Εξωτερική/ Εξειδικευμένη υποστήριξη στο σχεδιασμό και την υλοποίηση Σχεδίων Δημοσιότητας**
- ✶ **Στήριξη της κοινωνικής πολιτικής, των δράσεων κοινωνικής ένταξης, της συμμετοχής των πολιτών:**
 - Αναγνωρισμένη διάθεση στην τρέχουσα ΠΠ για συμμετοχή των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών
 - Εισαγωγή νέων δομών, στο πρότυπο των κέντρων κοινότητας

Στη μελέτη για την αξιολόγηση του αντικτύπου των Χωρικών Στρατηγικών κατά την ΠΠ 2014-2020, παρέχονται αναλυτικά **συστάσεις** για περαιτέρω βελτίωση της αποτελεσματικότητας των Στρατηγικών. Ωστόσο, για την ανάδειξη κάποιων βασικών κατευθύνσεων, σημειώνονται οι εξής:

- **Διοικητική επάρκεια, στελέχωση και εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού** εντός των Χωρικών Φορέων, με δράσεις ευαισθητοποίησης/κινητοποίησης/ ενδυνάμωσης ικανοτήτων
- **Συγκρότηση Δομών Διακυβέρνησης/ Χωρικού Φορέα**, με την επιλογή αποδεδειγμένα ενεργών φορέων για την ένταξή τους στο εταιρικό σχήμα, λαμβάνοντας υπόψη δράσεις, μέλη και ιστορικό και με την απόκτηση τοπικού Οργανισμού Διαχείρισης Προορισμού (DMO).
- **Διενέργεια έρευνας διάγνωσης αναγκών του πληθυσμού**
- **Συγκρότηση μηχανισμών παρακολούθησης και διαβούλευσης, δημιουργία κέντρων διαβούλευσης** για σταθερή και μόνιμη παρακολούθηση των διαδικασιών για επιτάχυνση και διαφάνεια, για αξιολόγηση ανεξάρτητη από τις Δημοτικές Αρχές (Ομάδες Παρακολούθησης)
- **Επικέντρωση στις δράσεις δημοσιότητας** μέσω συγκροτημένων επικοινωνιακών στρατηγικών
- **Υλοποίηση ενός παραδείγματος-πιλότου σε περιφέρεια ως μοντέλο συμπληρωματικότητας των δράσεων ΕΚΤ και συνέργειας των Ταμείων**, εντός των χωρικών στρατηγικών

Ο παρακάτω πίνακας κωδικοποιεί τις προκλήσεις της ΠΠ 14-20, τα μέτρα αντιμετώπισής τους για την ΠΠ 21-27, τις καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν σε κάποιες περιφέρειες και χωρικές στρατηγικές κατά την ΠΠ 14-20 και περεταίρω συστάσεις βελτίωσης που προτείνονται από τον μελετητή:

Πίνακας 10: Προκλήσεις, Μέτρα Αντιμετώπισης, Καλές Πρακτικές, Συστάσεις Βελτίωσης

Πρόκληση	Μέτρα αντιμετώπισης	Καλές πρακτικές	Συστάσεις βελτίωσης
<ul style="list-style-type: none"> Καθυστερήσεις στη σύνταξη οδηγιών, στην παροχή κατευθύνσεων, στην έναρξη υλοποίησης των Χωρικών Στρατηγικών 	<ul style="list-style-type: none"> Δυνατότητα επικαιροποίησης προηγούμενων στρατηγικών αξιοποίηση εμπειρίας από 2014-2020 σε κεντρικό/ περιφερειακό/ τοπικό επίπεδο Εγκαιρη παροχή κατευθύνσεων και οδηγιών προς τις ΔΑ των ΠΕΠ Εγκαιρος προσδιορισμός περιοχών παρέμβασης στα ΠΕΠ – αποφυγή πολύπλοκων μελετών ανάδειξης των περιοχών 		
<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμένη κατανόηση του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των παρεμβάσεων. Περιορισμένη γνώση και εμπειρία στο συνεκτικό στρατηγικό σχεδιασμό Το σκέλος της συνέργειας/ συμπληρωματικότητας των δράσεων δεν έχει γίνει κτήμα των αρχών Ασθενής κυριότητα (ownership) των Χωρικών Στρατηγικών από τους Χωρικούς Φορείς 	<ul style="list-style-type: none"> Κατευθύνσεις για καλύτερη ενσωμάτωση των σύγχρονων ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και εναρμόνιση με υπερκείμενους σχεδιασμούς και τοπικά επιχειρησιακά σχέδια Διακριτό Πρόγραμμα ενδυνάμωσης δικαιούχων -Πρόγραμμα TB (Capacity building), υποστήριξη από εμπειρογνώμονες Σύσταση τοπικών και περιφερειακών ομάδων για την υποστήριξη του σχεδιασμού, της διαβούλευσης και της παρακολούθησης των στρατηγικών Ειδική μονάδα και Θεματικό Δίκτυο ΟΧΕ 	<ul style="list-style-type: none"> Καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης - ανάπτυξη Αστικού Παρατηρητηρίου, με αντικείμενο την καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης του Δήμου Συγκρότηση ομάδας τεχνικής αξιολόγησης για τον πληρέστερο έλεγχο της σκοπιμότητας των πράξεων Έμφαση σε τοπικά ζητήματα ως τον πυρήνα επίλυσης ευρύτερων ζητημάτων Πρότερη εμπειρία Χωρικών Φορέων στις αρχές και τις διαδικασίες του ΕΣΠΑ - εμπειρία στελεχών 	<ul style="list-style-type: none"> Διεύρυνση ρόλου / υποχρεώσεων / αρμοδιοτήτων Τεχνικού Συμβούλου Ενταξη παραμέτρων για το κλίμα και την κλιματική αλλαγή σε όλες τις δράσεις Ενταξη κι επικοινωνία των αρχών του New European Bauhaus Διενέργεια έρευνας διάγνωσης αναγκών πληθυσμού, τοπικών κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών προκλήσεων κατά των σχεδιασμό Σταθερή και μόνιμη μέριμνα από τους Χωρικούς Φορείς στη σύνταξη στρατηγικών και επιχειρησιακών σχεδίων που συνήθως προβλέπονται από τη νομοθεσία Στελέχωση επαρκής σε πλήθος και ποιότητα γνώσεων και εμπειριών στους

Αξιολόγηση Επιπτώσεων των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα 2014-2020
Π4. Τελική έκθεση αξιολόγησης

Πρόκληση	Μέτρα αντιμετώπισης	Καλές πρακτικές	Συστάσεις βελτίωσης
			<p>Δήμους. Ιδιαίτερη μέριμνα για την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση.</p> <p>☐ Χρήση της δυνατότητας για δημιουργία DMO όπου στρατηγικά είναι κρίσιμο</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Σχετικά μη αποτελεσματική διακυβέρνηση/ αποσπασματικές η/και μη ουσιαστικές και αντιπροσωπευτικές διαβουλεύσεις • Ελλιπής ικανότητα Χωρικών Φορέων (capacity) • Μη απαίτηση για διαρκή διαβούλευση 	<p>☒ Κατευθύνσεις για συνεχή ουσιαστική διαβούλευση κατά το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την εξειδίκευση συγκεκριμένων έργων</p> <p>☒ Κατευθύνσεις για συνεχή ανατροφοδότηση των Χωρικών Φορέων ώστε να αποτιμούν τα αποτελέσματα και ενδεχομένως να προτείνουν διορθωτικές παρεμβάσεις</p> <p>☒ Διακριτό Πρόγραμμα ενδυνάμωσης δικαιούχων</p> <p>-Πρόγραμμα TB (Capacity building), υποστήριξη από εμπειρογνώμονες</p> <p>☒ Σύσταση τοπικών και περιφερειακών ομάδων για την υποστήριξη του σχεδιασμού, της διαβούλευσης και της παρακολούθησης των στρατηγικών</p> <p>☒ Ειδική μονάδα και Θεματικό Δίκτυο ΟΧΕ, με τη συμμετοχή των Χωρικών Φορέων/ Φορέων (για πρώτη φορά στην ΠΠ21-27)</p>	<p>☒ Σύσταση ειδικών φορέων διαβούλευσης εντός των Χωρικών Φορέων που αναλαμβάνουν αυτοτελώς την ευθύνη της υλοποίησης και φέρουν την κυριότητα των προγραμμάτων (ownership)</p> <p>☒ Σχήματα διακυβέρνησης και σχήματα διαβούλευσης χωρικών στρατηγικών που βρίσκονται σε συνάφεια και αρμονία με το προτεινόμενο χωρικό πλαίσιο και χωρικό τύπο</p> <p>☒ Συμμετοχική διαβούλευση σε θεματικό πλαίσιο, όχι αυστηρά σε χωρικό προσδιορισμό.</p> <p>☒ Εκπαίδευση των συμμετεχόντων πολιτών/φορέων στις διαδικασίες διαβούλευσης.</p> <p>☒ Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας διαβούλευσης και ενημέρωσης για τη Χωρική Στρατηγική, το χρονοδιάγραμμα, τις επιπτώσεις του έργου</p> <p>☒ Ερωτηματολόγια αξιολόγησης μεγάλης κλίμακας/ κοινωνικές απογραφές σε όλες</p>	<p>☐ Εκπαίδευση/επιμόρφωση στελεχών των Χωρικών Φορέων σχετικά με τις διαδικασίες υλοποίησης ΕΣΠΑ και τους δείκτες παρακολούθησης κι αξιολόγησης (monitoring evaluation)</p> <p>☐ Δράσεις ευαισθητοποίησης/ κινητοποίησης προς τους Χωρικούς Φορείς σε σχέση με την κυριότητα και τη διακυβέρνηση (governance & ownership - το στοίχημα της νέας ΠΠ) και παροχή θεσμικών κινήτρων.</p> <p>☐ Επιλογή αποδεδειγμένα ενεργών φορέων για την ένταξή τους στο εταιρικό σχήμα (δράσεις, μέλη, ιστορικό)</p> <p>☐ Στελέχωση υπηρεσιών και δομών</p> <p>☐ Μηχανισμοί παρακολούθησης και διαβούλευσης κατά τη διάρκεια της υλοποίησης: Ομάδες Παρακολούθησης (πχ. πρωτοβουλία Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού της Περιφέρειας) ανεξάρτητοι από τις Δημοτικές Αρχές</p>

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόκληση	Μέτρα αντιμετώπισης	Καλές πρακτικές	Συστάσεις βελτίωσης
		<p>τις φάσεις του έργου/ παρακολούθηση της εξέλιξης της οπτικής των εμπλεκόμενων ομάδων</p> <p>✓ Σημείο επαφής (τηλεφωνικές δομές) για συλλογή προβλημάτων και κατανομή τους στους αρμόδιους φορείς του εταιρικού σχήματος</p> <p>✓ Συμβουλευτική υποστήριξη, παρακολούθηση ή/και συντονισμός διαβούλευσης από ακαδημαϊκά ιδρύματα</p>	<p>☐Ενιαίος χωρικός φορέας που θα συντονίζει την ομάδα διακυβέρνησης</p> <p>☐Δημιουργία ενός κέντρου διαβούλευσης (Urban Center) για όλα τα θέματα που άπτονται του σχεδιασμού της πόλης.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμένη ωριμότητα έργων Καθυστερήσεις στις αδειοδοτικές και εγκριτικές διαδικασίες κατά την ωρίμανση των έργων Προκλήσεις που προκύπτουν από τον Ν. 4412 περί προμηθειών/αναθέσεων (καθυστερήσεις) 	<p>☒Υπηρεσίες υποστήριξης για την ωρίμανση έργων</p> <p>☒Δυνατότητα χρηματοδότησης μελετών από το Πρόγραμμα</p>	<p>✓ Ανταγωνιστική διαδικασία επιλογής των Στρατηγικών: Η συγκριτική αξιολόγηση των στρατηγικών οδήγησε στην πρόκριση ώριμων έργων ή/και υψηλότερης ποιότητας στρατηγικών</p>	<p>☐Στελέχωση υπηρεσιών με εξειδικευμένα κι έμπειρα στελέχη για την ωρίμανση των έργων</p> <p>☐Επιμόρφωση στον ν. 4412</p> <p>☐Κατάρτιση σε ζητήματα προγραμματισμού επενδύσεων/έργων και στην αξιολόγηση επενδύσεων⁸</p> <p>☐Σταθερή και μόνιμη παρακολούθηση των διαδικασιών αδειοδότησης</p> <p>☐Επίσπευση διαδικασιών κατάρτισης σχεδίων & στρατηγικών</p>

⁸ Βλ. Εγχειρίδιο Διαδικασιών

Πρόκληση	Μέτρα αντιμετώπισης	Καλές πρακτικές	Συστάσεις βελτίωσης
<ul style="list-style-type: none"> • Ανεπάρκεια στις δράσεις επικοινωνίας των στόχων/ και διάχυσης των αποτελεσμάτων των Χωρικών Στρατηγικών • Ανεπάρκεια σχεδιασμού επικοινωνίας, δυσκολία στην απλούστευση της γλώσσας επικοινωνίας, ανεπαρκής χρήση ψηφιακών μέσων 	☒ Συνέχιση και ενίσχυση της εξωτερικής/ εξειδικευμένης υποστήριξη στο σχεδιασμό και την υλοποίηση Σχεδίων Δημοσιότητας	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Εξωτερική/εξειδικευμένη υποστήριξη στο σχεδιασμό και την υλοποίηση Σχεδίων Δημοσιότητας ✓ Τοποθέτηση μακετών για ενημέρωση των πολιτών σχετικά με την ανάπτυξη του δημόσιου χώρου, προλαμβάνοντας αντιδράσεις. ✓ η ΕΥΣΕΚΤ διαμόρφωσε υπόδειγμα επικοινωνιακής προβολής το οποίο χρησιμοποιήθηκε στο σύνολο των δομών με πολύ θετικά αποτελέσματα ✓ Δράσεις επικοινωνίας για κάθε έργο ξεχωριστά, πέρα από τη γενική επικοινωνία της ΧΣ (branding, οπτική ταυτότητα, πινακίδες ενημέρωσης - κατεύθυνσης, δράσεις προβολής, κ.α) ✓ Διενέργεια διαγωνισμού φωτογραφίας των έργων ✓ Διανομή ενημερωτικού υλικού με λογαριασμούς ΔΕΚΟ ✓ Διοργάνωση μεγάλων γεγονότων διάχυσης (πχ. Φεστιβάλ Πόλης) - πολλαπλασιαστική δύναμη στη διάχυση των αποτελεσμάτων ✓ Μέσα ψηφιακής καινοτομίας (πχ. ψηφιακός ξεναγός) 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Εμφανείς πινακίδες κατά τη διάρκεια υλοποίησης των έργων οι οποίες να γνωστοποιούν τις χωρικές στρατηγικές, και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ☐ Σχεδιασμός υποδείγματος επικοινωνιακής προβολής, με χώρο, για την ανάδειξη του ξεχωριστού ύφους κάθε χωρικής στρατηγικής, αλλά με μια συνολική σχετική ομοιογένεια ☐ Δημιουργία σημείων επαφής (δωρεάν τηλεφωνικές δομές) στα οποία θα συλλέγονται τα προβλήματα και θα κατανέμονται στους αρμόδιους φορείς του εταιρικού σχήματος

Πρόκληση	Μέτρα αντιμετώπισης	Καλές πρακτικές	Συστάσεις βελτίωσης
<ul style="list-style-type: none"> • Ανεπάρκεια στις δράσεις κοινωνικής ένταξης • Απουσία περιφερειακής κοινωνικής πολιτικής • Ασθενής αντίκτυπος σε αποστερημένες περιοχές/ στις κοινωνικές ανισότητες • Περιορισμένη δράση στη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού, μέσα και από την ενίσχυση εργαζομένων και επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Εισαγωγή νέων δομών, στο πρότυπο των κέντρων κοινότητας ☒ Αναγνωρισμένη διάθεση στην νέα ΠΠ για συμμετοχή των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών στις δράσεις των Χωρικών Στρατηγικών 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Δράσεις απογραφής κοινωνικών ζητημάτων (ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα) ✓ Δημιουργία επιχειρήσεων γυναικών/ εξατομικευμένη εκπαίδευση/ συνέχιση των αποτελεσμάτων με πρόσβαση σε φορείς χρηματοδότησης ✓ Θερμοκοιτίδες και επιταχυντές επιχειρήσεων με στόχο την συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού ✓ Ενίσχυση των δεξιοτήτων εργαζομένων και ανέργων ατόμων με αναπηρία, με δυνατότητα πρόσβασης οικονομικά αδυνάτων σε ενισχυτική διδασκαλία. ✓ Σύσταση Δικτύου Επιχειρήσεων και επιδότηση επιχειρήσεων ενταγμένων στο Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ), για τις δαπάνες συμμόρφωσής τους με τις προδιαγραφές του ΤΣΠ ή εκσυγχρονισμού τους 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Εκπόνηση μελετών διερεύνησης κοινωνικών ζητημάτων μικτής έρευνας (ποιοτικής/ποσοτικής) με χωρική κλίμακα αναφοράς τη γειτονιά/πολεοδομική ενότητα, οι οποίες συνιστάται να εναρμονίζονται με τις υπάρχουσες καταγραφές από τα περιφερειακά παρατηρητήρια ☐ Αξιοποίηση μητρώων και τοπικών στατιστικών καταγραφών (π.χ. τοπικές δομές/ επιμελητήρια) - όχι μόνο χρήση των επίσημων στατιστικών δεδομένων

3.2 Συστάσεις για το σύστημα δεικτών παρακολούθησης των Στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης

Το 2018 το ESPON (European Observation Network for Territorial Development and Cohesion/Δίκτυο Παρατήρησης Ευρωπαϊκού Χωρικού Σχεδιασμού) προχώρησε στην δημοσίευση ενός εγγράφου εργασίας⁹ κι ενός ενημερωτικού σημειώματος πολιτικής που αφενός αναδεικνύουν το πρόβλημα του σύνθετου συστήματος παρακολούθησης δεικτών των διαρθρωτικών ταμείων και της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει η “μέτρηση” κι αξιολόγηση μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης. Σήμερα εφαρμόζεται ένας μακρύς κατάλογος δεικτών των οποίων η έννοιες και η σημασία γίνονται ασαφείς όταν μέσω αυτών θα πρέπει να παρουσιαστεί ο χωρικός αντίκτυπος των παρεμβάσεων.

Συνεπώς, οι δείκτες θα πρέπει να σχεδιαστούν σε διαφορετικά τεχνικά πλαίσια. Εξίσου υψηλής σημασίας είναι η κατανόηση για το πού ο κάθε δείκτης εντοπίζεται στον επονομαζόμενο κύκλο πολιτικής (Εικόνα 2).

Εικόνα 2: The policy cycle, Πηγή: Towards a harmonised methodology for statistical indicators

Οι δείκτες παρακολούθησης των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης θα πρέπει να είναι περισσότερο δείκτες αξιολόγησης πολιτικών και υπηρετούν σκοπούς παρακολούθησης, αξιολόγησης ή συγκριτικής αξιολόγησης.

Επίσης, για τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης θα πρέπει να υπάρχουν δύο μετρικά είδη: οι δείκτες που πληροφορούν για τις εξελίξεις σε χωρικό επίπεδο κι επίπεδο πληθυσμών και αξιολογούν την γενική εικόνα και όχι συγκεκριμένων πολιτικών ή εργαλείων και οι δείκτες απόδοσης, που μετρούν πώς οι πολιτικές και τα προγράμματα υλοποιούνται, ποια είναι τα προτιμότερα και σε ποια δράση αντιστοιχεί η όποια αλλαγή έχει επέλθει.

9

ESPON, WORKING PAPER: Indicators for integrated territorial and urban development
ESPON, POLICY BRIEF: Indicators for integrated territorial and urban development

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι δείκτες του συστήματος παρακολούθησης κι αξιολόγησης δεν βοηθούν τις χωρικές επενδύσεις καθώς δεν καλύπτουν τις πολυπλοκότητες που τις χαρακτηρίζουν σε χωρικό επίπεδο. Βασική προϋπόθεση είναι να δημιουργηθεί μια συγκεκριμένη στατιστική μεθοδολογία, για παράδειγμα μέσω δημιουργίας βάσεων δεδομένων ή ειδικών εργαλείων υπολογισμού.

Το σύστημα παρακολούθησης κι αξιολόγησης των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης στο εθνικό επίπεδο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα ειδικά εθνικά και περιφερειακά χαρακτηριστικά και την πραγματική φυσιογνωμία των χωρικών επενδύσεων πριν υιοθετήσει εξειδικευμένους δείκτες για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Παρατίθενται ορισμένες προτάσεις (σύμφωνα με το ESPON):

- Οι προτεινόμενοι δείκτες θα πρέπει να μετρούν πραγματικά την αλλαγή, κι αν δεν παρατηρούνται σημαντικά αποτελέσματα, τότε ίσως οι χωρικές επενδύσεις να έχουν αμφίβολα αποτελέσματα.
- Να δημιουργηθούν σύνθετοι δείκτες που να επικοινωνούν την συνολική αποτελεσματικότητα των επενδύσεων, ειδικά για τις περιπτώσεις που είναι δυσχερές οι κλασσικοί δείκτες να εντοπίσουν τις χωρικές πλευρές των επενδύσεων.
- Δεν αρκεί η επιλογή των “σωστών” δεικτών για την αναγνώριση των επιπτώσεων. Θα πρέπει να διατυπωθεί μια αξιόπιστη αιτιολόγηση των λόγων, που συγκεκριμένες αλλαγές/επιπτώσεις αποδίδονται σε συγκεκριμένες δράσεις πολιτικής και χωρικές επενδύσεις.
- Παρότι είναι θετική η ύπαρξη ενός πανευρωπαϊκού συστήματος δεικτών και μεθοδολογίας, εξίσου σημαντική είναι η ανάληψη πρωτοβουλίας από τις πόλεις ή τις μητροπολιτικές περιοχές για την διαμόρφωση ειδικών κι ασφαλών οραμάτων, με προσαρμοσμένους δείκτες που διερμηνεύουν την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη στο δικό τους συγκεκριμένο πλαίσιο.
- Θα πρέπει να αξιοποιείται όλη η στατιστική πληροφορία και όχι μόνον η επίσημη. Υπάρχουν εθνικές στατιστικές βάσεις δεδομένων και μητρώα σε διάφορους φορείς που παραβλέπονται επειδή δεν συμμορφώνονται με τα στατιστικά πρότυπα, ωστόσο η προσεκτική χρήση και εξέταση των δεδομένων αυτών μπορεί να προσφέρει σημαντική (και τοπική) στατιστική πληροφορία.
- Εφόσον υπάρχουν ολοκληρωμένες χωρικές στρατηγικές που αφορούν περισσότερες διοικητικές χωρικές ενότητες, θα άξιζε η διερεύνηση της κατανομής δεικτών ως διασπορά και ομαδοποίηση.

Στους παρακάτω Πίνακες παρουσιάζονται κάποιοι κοινοί και προτεινόμενοι δείκτες μέτρησης των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης (ESPON, 2018). Προτείνεται να ερευνηθεί από την Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ) αν οι δείκτες αυτοί ικανοποιούν την ανάγκη παρακολούθησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων.

Κοινοί δείκτες ειδικά για την αστική ανάπτυξη

Δείκτης	Μονάδα μέτρησης
Πληθυσμός που ζει σε περιοχές με ολοκληρωμένες στρατηγικές αστικής ανάπτυξης	Άτομα
Δημιουργία ή αποκατάσταση ανοικτών χώρων σε αστικές περιοχές	Τ.μ
Δημόσια ή εμπορικά κτίρια που κατασκευάζονται ή ανακαινίζονται σε αστικές περιοχές	Τ.μ
Αποκατάσταση κατοικιών σε αστικές περιοχές	οικιστικές μονάδες

Πηγή: EC Regulation No. 1301/2013 and EC Regulation No. 1299/2013

Δείκτες ολοκληρωμένης πολυκεντρικής εδαφικής ανάπτυξης

Δείκτης	Μονάδα μέτρησης	Σημειώσεις υπολογισμού
Δυνητικός πληθυσμός που ζει εντός 50 km	Άτομα	Εκφραζόμενη ως ανώτερη ή κατώτερη του καθορισμένου μέσου όρου
Ποσοστό καθαρής μετανάστευσης	Άτομα	Συνήθως εκφράζεται ανά χίλιους κατοίκους, μπορεί να είναι θετική ή αρνητική

Πηγή: ESPON INTERCO

Δείκτες ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης

Δείκτης	Μονάδα μέτρησης	Σημειώσεις υπολογισμού
Φυσική πληθυσμιακή αλλαγή	Άτομα	Συνήθως εκφράζεται ανά χίλιους κατοίκους, μπορεί να είναι θετική ή αρνητική
Νέες ολοκληρωμένες ιδιωτικές κατοικίες ως ποσοστό του συνολικού αποθέματος κατοικιών	Σχετική σε %	
Κατανομή των τρόπων μεταφοράς επιβατών	Επιβάτες - χιλιόμετρα	Με βάση τη μεταφορά με επιβατικά αυτοκίνητα, λεωφορεία και πούλμαν και τρένα
Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες (νοσοκομεία και σχολεία)	Λεπτά χρόνου ταξιδιού	

Πηγή: ESPON KITCASP

Μεγάλος σύνθετος δείκτης για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (ΥΚΩ)

Δείκτης Grand SGI		
Δείκτης κοινωνικών ΥΚΩ		Οικονομικός δείκτης ΥΚΩ
Δείκτης Εκπαιδευτικής ΥΚΩ	Μαθητές προσχολικής εκπαίδευσης ανά 100 κατοίκους της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας	Μήκος αυτοκινητοδρόμων σε km ανά 1 000 km ² .
	Μαθητές ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά 100 κατοίκους της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας	Υψηλής ποιότητας υποδομές ΤΠΕ: Ποσοστό νοικοκυριών με πρόσβαση σε ευρυζωνικές υπηρεσίες
	Φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. ανά 100 κατοίκους της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας	Απασχολούμενοι ανά 100 000 κατοίκους στις δημόσιες σχέσεις και συμβουλευτικές υπηρεσίες
	Εθνικές δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ανά κάτοικο	Εθνικές δημόσιες δαπάνες για οικονομικές υποθέσεις ανά κάτοικο
Δείκτης υγειονομικής ΥΚΩ περίθαλψης	Διαθέσιμες νοσοκομειακές κλίνες ανά 100 000 κατοίκους	
	Ιατροί ανά 100 000 κατοίκους	
	Επαγγελματίες νοσοκόμοι και μαίες ανά 100 000 κατοίκους	
	Εθνικές δημόσιες δαπάνες για υγειονομική περίθαλψη ανά κάτοικο	

Πηγή: ESPON SeGI

Παραδείγματα δεικτών που χρησιμοποιούνται συχνά για την αξιολόγηση των επιτευγμάτων των ολοκληρωμένων επενδύσεων¹⁰

- Περιοχή προσβάσιμη από το TEN-T σε 45 λεπτά (Μπρνο, Τσεχική Δημοκρατία),
- Αύξηση του πληθυσμού (Κάουνας, Λιθουανία),
- Αύξηση των εγγραφών νέων επιχειρήσεων ανά 1.000 κατοίκους (Κάουνας, Λιθουανία),
- Μερίδιο των δημόσιων μεταφορών στο σύνολο των επιβατικών μεταφορών (Brno, Τσεχική Δημοκρατία),
- Αύξηση των εισοδημάτων των νοικοκυριών (Κάουνας, Λιθουανία),
- Έκταση αναγεννημένων ανοικτών χώρων και αναγεννημένων δημόσιων κτιρίων (Aurillac, Γαλλία· Cascais, Πορτογαλία),

¹⁰ Assessing the performance of integrated territorial and urban strategies. Challenges, emerging approaches and options for the future; European Policies Research Centre, 2018

- Μειωμένη ατμοσφαιρική ρύπανση (Κάουνας, Λιθουανία),
- Ποσοστό κενών ενοτήτων στα κέντρα των πόλεων (Aurillac, Γαλλία),
- Βελτίωση των κοινωνικών, οικονομικών και φυσικών συνθηκών σε επιλεγμένα αστικά κέντρα, βάσει δείκτη αστικής ανάπτυξης (Cork, Ιρλανδία),
- Πληθυσμός που ζει σε περιοχές με ολοκληρωμένες στρατηγικές αστικής ανάπτυξης (Cork, Ιρλανδία),
- Αυξημένα επίπεδα μετακίνησης με μη ιδιωτικό αυτοκίνητο στα καθορισμένα αστικά κέντρα (Cork, Ιρλανδία),
- Επίπεδα ικανοποίησης των κατοίκων που ζουν σε καλυπτόμενες περιοχές (Cascais, Πορτογαλία) και
- Εξέλιξη της αντίληψης των κατοίκων για την αναβάθμιση του περιβάλλοντός τους (Centre-Franche-Comté Metropolitan pole, Γαλλία).

